

«Μία φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένη»:
Ἡ Ἀπολιναρική ὀρολογία ὑπὸ τὸ πρῖσμα
τῆς Κυρίλλειας Χριστολογίας

Νεκταρίου Κ. Κουτσορούμπα*

Εἰσαγωγικά

Ἡ Χριστολογία τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας ἔπαιξε βασικὸ ρόλο τόσο στὴν Γ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο, στὴν ὁποία χρησιμοποιήθηκε γιὰ τὴν καταπολέμηση τοῦ Νεστοριανισμοῦ, ὅσο καὶ στὴν Δ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο, ὅπου Χαλκηδόνιοι καὶ Προχαλκηδόνιοι κατηγοροῦν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον ὅτι δὲν ἐρμηνεύουν σωστὰ τὴ θεολογία του¹. Οἱ Προχαλκηδόνιοι ἐμμένουν στὴ χρῆση Χριστολογικῶν ὄρων τοῦ Κυρίλλου, ὅπως ἡ φράση «μία φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένη»², ἡ ὁποία θὰ μπορούσε νὰ γίνεῖ δεκτὴ ἀπὸ τοὺς Χαλκηδόνιους, ὑπὸ τὴ λογικὴ ὅτι ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας ἀναφέρεται ἐδῶ στὴν ὑπόσταση τοῦ Θεοῦ Λόγου καὶ ὄχι στὴ φύση ἀφοῦ στὴ σκέψη του ὁ ὅρος «φύσις» παρουσιάζει ἀσάφεια καὶ πολλὲς φορὲς συμπίπτει μὲ τὸν ὄρο «ὑπόστασις»³.

Ἡ φράση αὐτὴ κάλλιστα θὰ μπορούσε νὰ θεωρηθεῖ ὅτι ἀπηχεῖ μονοφυσιτικὲς ἀπόψεις, ἂν μάλιστα ἀναλογισθεῖ κάποιος τὴν αἰρετικὴν προέλευσίν της. Ἡ αἰρετικὴ ὅμως προέλευση ἑνὸς ὄρου ἢ μιᾶς φράσεως δὲν συνεπάγεται ὅπωςδήποτε καὶ μὴ ὀρθόδοξη σημασία της⁴.

---

* Ὁ Νεκτᾶριος Κ. Κουτσορούμπας εἶναι Διδάκτωρ Θεολογίας τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ ὑπηρετεῖ ὡς Καθηγητὴς Θεολόγος στὴ Μέση Ἐκπαίδευση.

1. J. Romanides, "St Cyril's One Physis or Hypostasis of God the Logos Incarnate and Chalcedon", *The Greek Orthodox Theological Review* 10 (1964-1965), σ. 82.

2. J. Romanides, ὅ.π., σ. 82.

3. J. Romanides, ὅ.π., σ. 86.

4. Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα ἀποτελεῖ ὁ ὄρος «ὁμοούσιος» γιὰ τὴν ἐπικράτηση

Πηγή τῆς φράσεως αὐτῆς ἀποτελεῖ ἡ ἐπιστολή-ὁμολογία *Πρὸς Ἰοβιανόν* τοῦ Ἀπολλιναρίου Λαοδικείας. Τὸ συγκεκριμένο ἔργο ἀνήκει στὸν Ἀπολλινάριο κατὰ τὴ μαρτυρία δύο μαθητῶν του, τοῦ Τιμοθέου Βηρυτοῦ καὶ τοῦ Πολέμωνος ἢ Πολεμίου⁵. Ὁ ἅγιος Κύριλλος ὁμως ἀγνοεῖ τὴν ἀπολλιναρικὴ προέλευση τῆς φράσεως καὶ ἔχει τὴν ἐντύπωση ὅτι τόσο ἡ φράση (ὅσο καὶ ἡ ὁμολογία), στὴν ὁποία αὐτὴ περιλαμβάνεται, ἀνήκει στὸν Μ. Ἀθανάσιο. Γιὰ πρώτη φορὰ χρησιμοποιεῖ τὸ κείμενο αὐτὸ ὡς ἀπόσπασμα ἀπὸ ἔργο τοῦ Μ. Ἀθανασίου τὸ 429 στὸ ἔργο του *Λόγος προσφωνητικὸς ταῖς εὐσεβεστάταις Βασιλίσσαις*, γιὰ νὰ ἀποδείξει ὅτι ὁ ὅρος «Θεοτόκος» ἦταν συνηθισμένος στοὺς ἀρχαίους Πατέρες⁶. Στὴν ἴδια πλάνη περιπίπτει καὶ στὸν *Ἀπολογητικὸν ὑπὲρ τῶν δώδεκα κεφαλαίων πρὸς τοὺς τῆς Ἀνατολῆς ἐπισκόπους*, ὅπου παραθέτει ἀποσπάσματα τοῦ *Πρὸς Ἰοβιανόν* μὲ σκοπὸ νὰ τονίσει τὴν ἀνάγκη μιᾶς προσκυνήσεως τῆς θείας καὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τοῦ Χριστοῦ ἔναντι τῆς ἀπόψεως τοῦ Νεστορίου περὶ συμπροσκυνήσεως τοῦ ἀνθρώπου Χριστοῦ παράλληλα μὲ τὸν Θεὸ Λόγο⁷. Εἶναι χαρακτηριστικὸ

τοῦ ὁποίου τόσοι ἀγῶνες ἔγιναν ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν ὀρθοδόξων, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι εἶχε εἰδωλολατρικὴ προέλευση καὶ εἶχε ἀπορριφθεῖ ἀπὸ τὴ σύνοδο τῆς Ἀντιοχείας τὸ 268, λόγῳ τῆς χρήσεώς του ἀπὸ τὸν Παῦλο τὸν Σαμοσατέα. V. C. Samuel, "One Incarnate Nature of God the Word", *The Greek Orthodox Theological Review* 10 (1964-1965), σ. 38. Ἡ φράση ὁμως «μία φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένη», πέραν τῆς ὀρθόδοξης ἐρμηνείας τῆς στὴν ὁποία κατέληξε, ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω, ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, γνώρισε καὶ ἀρκετὲς αἰρετικὲς ἐρμηνεῖες. Τῆς ἐρμηνείας αὐτῆς θὰ μπορούσαμε νὰ τὶς συνοψίσουμε σὲ τρεῖς: α) ὡς ἄρνηση τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τοῦ Χριστοῦ, διδασκαλία ποὺ διατυπώθηκε κυρίως ἀπὸ τοὺς Εὐτυχῆ καὶ Ἰωάννη τὸν Ρήτορα, β) ὡς ἄρνηση τῶν ἀνθρωπίνων ιδιοτήτων τοῦ Χριστοῦ, διδασκαλία ποὺ διατυπώθηκε κυρίως ἀπὸ τὸν Σέργιο τὸν Γραμματικὸ, γ) ὡς διακρήρυξη τοῦ ἀδιάφθορου τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τοῦ Χριστοῦ, διδασκαλία ποὺ διατυπώθηκε κυρίως ἀπὸ τὸν Ἰουλιανὸν τὸν Ἀλικαρνασσεῖα. V. C. Samuel, *ὁ.π.*, σσ. 41-43. Οἱ αἰρετικὲς αὐτῆς ἀπόψεις δὲν υἱοθετοῦνται ἀπὸ τοὺς Ἀντιχαλκηδόνιους. V. C. Samuel, *ὁ.π.*, σ. 51.

5. Τιμοθέου Βηρυτοῦ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, ἐκδ. Lietzmann, σσ. 279, 10-283, 14. Πολέμωνος, *Κατὰ Τιμοθέου*, fr. 174, ἐκδ. Lietzmann, σσ. 274, 17-275, 3. Βλ. σχετικὰ καὶ Γ. Δ. Ζαχαρούλης, «Τὰ συγγράμματα Ἀπολλιναρίου τοῦ Λαοδικείας», *Νέα Σιών* 7 (1908), σ. 61.

6. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, *Λόγος προσφωνητικὸς ταῖς εὐσεβεστάταις Βασιλίσσαις*, Θ', PG 76, 1209D-1213A. Βλ. καὶ Χρ. Παπαδόπουλος, «Ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας καὶ τὰ συγγράμματα τοῦ Ἀπολλιναρίου», *Θεολογία* 10 (1932), σσ. 97-98.

7. Βλ. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, *Ἀπολογητικὸς ὑπὲρ τῶν δώδεκα κεφαλαίων πρὸς τοὺς τῆς Ἀνατολῆς ἐπισκόπους*, PG 76, 349BC. Τὸ κείμενο ποὺ παραθέτει ὁ Κύριλλος ἀποτελεῖ ἀποσπασματικὴ παράθεση τῆς ὁμολογίας τοῦ Ἀπολλιναρίου *Πρὸς Ἰοβιανόν*,

ὅτι ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἔργο τοῦ Κυρίλλου διαβάστηκαν κατὰ τὴν πρώτη συνεδρία τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου στὴν Ἐφεσο ἀποσπάσματα ἐπιγεγραμμένα στὸ ὄνομα τῶν Ἰουλίου καὶ Φήλικα Ρώμης, τὰ ὁποῖα ὅμως ἀνήκαν σὲ ἔργα Ἀπολιναριστῶν, πράγμα τὸ ὁποῖο φανερώνει ὅτι ὄχι μόνον ὁ Κύριλλος, ἀλλὰ καὶ οἱ σύγχρονοί του εἶχαν ἐμπιστοσύνη στὰ φερόμενα μὲ τὸ ὄνομα Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἔργα τοῦ Ἀπολιναρίου, ἀλλὰ καὶ μαθητῶν του⁸.

Ἡ παρανόηση αὐτὴ τοῦ Κυρίλλου ὅσον ἀφορᾷ τὴν προέλευση τοῦ παραπάνω κειμένου ὀφείλεται πιθανὸν στὴν προσπάθεια ὀρισμένων ὀπαδῶν τοῦ Μονοφυσιτισμοῦ οἱ ὁποῖοι, θέλοντας νὰ προσδώσουν στὴν αἵρεσή τους πατερικὴ ἀθεντία, ἐπέγραψαν ἔργα τοῦ Ἀπολιναρίου Λαοδικείας πρὸς ἀπηχοῦσαν μονοφυσιτικὲς ἀπόψεις μὲ τὸ ὄνομα μεγάλων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως ὁ Γρηγόριος ὁ Θαυματουργός, ὁ Μ. Ἀθανάσιος, οἱ Ἰούλιος καὶ Φήλικας Ρώμης. Σημαντικὲς μαρτυρίες τοῦ φαινομένου αὐτοῦ ἀποτελοῦν: α) μία ἐπιστολὴ τοῦ αὐτοκράτορα Μαρκιανοῦ πρὸς τοὺς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ μονάζοντες τὸ 451, β) μία ἐπιστολὴ τῶν ἐν Παλαιστίνῃ μοναχῶν πρὸς τὸν Νικοπόλεως Ἀλκίσωνα τὸ 512, γ) ἡ μαρτυρία τοῦ Ὑπατίου Ἐφέσου σὲ δημόσια διάλεξη στὴν Κωνσταντινούπολη τὸ 531, κατὰ τὴν ὁποῖα κατηγορεῖ ὡς ἐνόχους τῆς νοθείας τοὺς Ἀπολιναριστές⁹, καὶ δ) ἡ μαρτυρία τοῦ Λεοντίου Βυζαντίου, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποῖα οἱ Μονοφυσίτες ἐπέγραψαν σὲ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἔργα τοῦ Ἀπολιναρίου, τὰ ὁποῖα θὰ μπορούσαν νὰ ἐκληφθοῦν ὡς ὀρθόδοξα, ἔργα δηλαδὴ στὰ ὁποῖα δὲν πρέπει νὰ ἦταν πλήρως διατυπωμένη ἡ αἰρετικὴ περὶ τῆς ἐνώσεως τῶν δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ διδασκαλία του¹⁰.

ἐκδ. Lietzmann, σσ. 250, 1-253, 14.

8. Βλ. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, *Ἀπολογητικὸς ὑπὲρ τῶν δώδεκα κεφαλαίων πρὸς τοὺς τῆς Ἀνατολῆς ἐπισκόπους*, PG 76, 342D-344A. Ὁ Χρυσόστομος Παπαδόπουλος λανθασμένα θεωρεῖ ὅτι πρόκειται γιὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ *Πρὸς Ἰοβιανὸν* τοῦ Ἀπολιναρίου. Βλ. Χρ. Παπαδόπουλος, *ὁ.π.*, σ. 98. Τὸ πρῶτο ἀνήκει στὴν ἐπιστολὴ *Πρὸς Προσδόκιον* τοῦ μαθητῆ τοῦ Ἀπολιναρίου Τιμοθέου Βηρυτοῦ. Τιμοθέου Βηρυτοῦ, *Πρὸς Προσδόκιον*, ἐκδ. Lietzmann, σ. 284, 10-18. Τὸ δεύτερο ὁ Lietzmann τὸ καταχωρεῖ ὡς ἔργο ἀνωνύμου χωρὶς νὰ διευκρινίζει ἂν ἀνήκει στὸν Ἀπολιναριο ἢ σὲ μαθητὴ του. Ἄνωνόμου, fr. 186, ἐκδ. Lietzmann, σ. 318, 17-24.

9. Βλ. σχετικὰ Γ. Δ. Ζαχαρούλης, «Τὰ συγγράμματα Ἀπολιναρίου τοῦ Λαοδικείας», *Νέα Σιών* 6 (1907), σσ. 874-880.

10. Βλ. Λεοντίου Βυζαντίου, *Πρὸς τοὺς προφέροντας ἡμῖν τινα τῶν Ἀπολιναρίου*

Ὁ Λεόντιος Βυζάντιος, σχετικά με τὴν ἐπιγραφή τοῦ *Πρὸς Ἰοβιανόν* ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Μ. Ἀθανασίου, πέραν τῆς παραπάνω ἀπόψεως ἀναπτύσσει καὶ κάποιες ἄλλες ἀκόμη. Ἡ μία ἀπὸ αὐτὲς θέλει τὸν Διόσκορο, διάδοχο τοῦ Κυρίλλου στὸν θρόνο τῆς Ἀλεξάνδρειας, νὰ νοθεύει τὰ συγγράμματα τοῦ προκατόχου του με ἰδέες ποὺ αὐτὸς ἤθελε. Γιὰ ἐνίσχυση αὐτῆς τῆς ὑπόθεσης ἀναφέρει ὁ Λεόντιος ὅτι ὁ Θεοδώρητος Κύρου, ἀνατρέποντας ὅσες πατερικὲς χρήσεις παρέθετε ὁ Κύριλλος κατὰ τοῦ Θεοδώρου Μοψουεστίας, δὲν κάνει μεία πουθενὰ τῆς φράσεως «μία φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένη» ὡς προερχόμενης ἀπὸ τὸν Μ. Ἀθανάσιο¹¹. Μία ἄλλη ἄποψη, τὴν ὁποία διατυπώνει ὁ Λεόντιος, ἐξετάζει τὴ χρήση τῆς φράσεως «μία φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένη» ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν πατρότητα τοῦ ἔργου ἀπὸ τὸ ὁποῖο προέρχεται. Σύμφωνα με τὴν ἄποψη αὐτὴ ὁ Κύριλλος ἐξελάμβανε με ὀρθόδοξη ἔννοια τὰ ὅσα ἦσαν γραμμένα στὸ *Πρὸς Ἰοβιανόν*¹². Ἡ ἄποψη αὐτὴ τοποθετεῖ τὸ ζήτημα στὴν ὀρθή του διάσταση, διότι, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Κύριλλος χρησιμοποιοῦνται –ἐν ἀγνοίᾳ του βέβαια– τὸ ἔργο ἑνὸς ἐγνωσμένου αἰρετικοῦ, δὲν υἱοθετεῖ καὶ τὴν κακοδοξία του. Ἐξάλλου, ὅπως ἀναφέραμε παραπάνω, ὁ Λεόντιος θεωροῦσε ὅτι τὰ ἔργα τοῦ Ἀπολιναρίου, τὰ ὁποῖα παρεδόθησαν ψευδωνύμως με ὀνόματα Πατέρων ἦταν τὰ λιγότερο ὑποπτα γιὰ αἵρεση. Πράγματι, ὅπως θὰ δοῦμε καὶ στὴ συνέχεια, τὸ *Πρὸς Ἰοβιανόν* ἔχει μὲν τὰ βασικὰ στοιχεῖα τῆς ἀπολιναρικῆς κακοδοξίας, ὥστόσο ὄχι σὲ τόσο ἀνεπτυγμένη μορφή, ὅσο σὲ ἄλλα μεταγενέστερα ἔργα του. Τέλος, ἡ ἄποψη αὐτὴ ἀπορρίπτει τὴν ἀμέσως προηγούμενη ἄποψη περὶ νοθείας τῶν ἔργων τοῦ Κυρίλλου ἀπὸ τὸν διάδοχό του Διόσκορο, καθὼς ἡ ὀρθόδοξη κατανόηση τοῦ *Πρὸς Ἰοβιανόν* ἀποκλείει τὴ χρήση του γιὰ προώθηση τῶν μονοφυσικῶν θέσεων τοῦ Διοσκόρου.

ψευδῶς ἐπιγεγραμμένα εἰς ὄνομα τῶν ἁγίων Πατέρων, PG 86,II, 1948A.

11. Λεοντίου Βυζαντίου, *Σχόλια*, Η', PG 86/I, 1256C-1257B. Βλ. σχετικά καὶ Γ. Δ. Ζαχαρούλης, «Τὰ συγγράμματα Ἀπολιναρίου τοῦ Λαοδικείας», *Νέα Σιών* 7 (1908), σσ. 61-62.

12. Λεοντίου Βυζαντίου, *Ἀπορία πρὸς τοὺς μίαν φύσιν λέγοντας σύνθετον τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ μαρτυρία τῶν ἁγίων καὶ ἀνάλυσις τοῦ δόγματος αὐτῶν. Κατὰ Μονοφυσικῶν*, PG 86/II, 1864A-1865A. Βλ. σχετικά Γ. Δ. Ζαχαρούλης, ὁ.π., σ. 62.

Οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, καὶ συγκεκριμένα ὁ Θεοδώρητος Κύρου, δὲν τὸν κατηγοροῦσαν, ὅπως ἀναφέραμε παραπάνω, γιὰ τὴ χρήση τῆς συγκεκριμένης φράσεως, πιθανὸν διότι καὶ αὐτοὶ δὲν ἐγνώριζαν τὴν πραγματικὴ προέλευσή της¹³. Τὸν κατηγοροῦσαν ὅμως ὅτι ἐκφράζει γενικὰ τὶς ἀπόψεις τοῦ Ἀπολιναρίου¹⁴.

1) Ἡ κατανόηση τῆς φράσεως «μία φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένη» ἀπὸ τὸν Ἀπολινάριο Λαοδικείας

Ὁ Ἀπολινάριος Λαοδικείας ἔγραψε τὴν ὁμολογία *Πρὸς Ἰοβιανὸν* κατὰ τὴν περίοδο τῆς σύντομης βασιλείας τοῦ ἐν λόγῳ αὐτοκράτορα, τὸ ἔτος 363. Ἀποτελεῖ τὸ μόνον ἀπὸ τὰ ἔργα του ποὺ μπορεῖ νὰ χρονολογηθεῖ μὲ ἀκρίβεια. Κατὰ πᾶσα πιθανότητα τὸ κείμενο τὸ ὁποῖο μᾶς ἔχει διασωθεῖ δὲν εἶναι τὸ πλήρες κείμενο τῆς ἐπιστολῆς-ὁμολογίας, ἀλλὰ τὸ κυριώτερο ἀπόσπασμά της, αὐτὸ δηλαδὴ ποὺ περιέχει τὴν ὁμολογία. Τὸ ὅτι πρόκειται περὶ ἐπιστολῆς, τὸ μαρτυρεῖ ὁ συγγραφέας τοῦ ἔργου *Διδασκαλία τῶν Πατέρων περὶ ἐνσαρκώσεως*, ὁ ὁποῖος εἶχε στὰ χέρια του τὸν κατάλογο τῶν ἔργων τοῦ Ἀπολιναρίου, τὸν ὁποῖο εἶχε καταρτίσει ὁ μαθητὴς του Τιμόθεος Βηρουτοῦ, καὶ στὸν ὁποῖο τὸ ἔργο παρουσιάζεται ὡς *Ἐπιστολὴ πρὸς Ἰοβιανόν*¹⁵. Ὁ Γ. Δ. Ζαχαρούλης ὑποστηρίζει ὅτι ἀπὸ τὴν ἐπιστολῆ-ὁμολογία αὐτὴ ἔχουν χαθεῖ ὄχι μόνον τὰ στοιχεῖα ποὺ φανερώσουν τὸν ἐπιστολιμαῖο χαρακτήρα της (π.χ. τὰ ὀνόματα ἀποστολέα καὶ παραλήπτη), ἀλλὰ καὶ ἓνα τμῆμα τὸ ὁποῖο πιθανὸν περιελάμβανε ἔκθεση τῆς περὶ Ἁγίας Τριάδος διδασκαλίας τοῦ Ἀπολιναρίου καὶ θεωρεῖ ὅτι διατηρήθηκε μόνον τὸ συγκεκριμένο τμῆμα τῆς ἐπιστολῆς, διότι μόνον αὐτὸ ἐνδιέφερε τοὺς παραχαράκτες καὶ τοὺς

13. Ὁ Θεοδώρητος κατανοεῖ τὴν ἐπίμαχη φράση ὡς ἐκφράζουσα τὴν ὑπαρξὴ δύο φύσεων στὸν Χριστό: τὸ «μία φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου» ἀναφέρεται στὴ θεία φύση, ἐνῶ τὸ «σεσαρκωμένη» στὴν ἀνθρώπινη. Οὐσιαστικά, θεωρεῖ ὅτι δὲν ἀποτελεῖ παρὰ διαφορετικὸ τρόπο ἐκφορᾶς τῆς φράσεως «ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο», τὴν ὁποία ἐρμηνεύει ὡς «ὁ Λόγος ἔλαβε σάρκα». Θεοδωρήτου Κύρου, *Ἐρανοιστής*, Β', PG 83, 144AB.

14. Βλ. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, *Ἀπολογητικὸς ὑπὲρ τῶν δώδεκα κεφαλαίων πρὸς τοὺς τῆς Ἀνατολῆς ἐπισκόπους*, PG 76, 325CD.

15. Γ. Δ. Ζαχαρούλης, «Τὰ συγγράμματα Ἀπολλιναρίου τοῦ Λαοδικείας», *Νέα Σιών* 7 (1908), σσ. 59-60.

Μονοφυσίτες¹⁶. Ἡ ἄποψη αὐτὴ εἶναι σωστὴ, διότι δὲν θὰ εἶχε νόημα νὰ στείλει τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὁ Ἀπολινάριος μίαν ὁμολογίαν πίστεως ποὺ θὰ εἶχε καθαρὰ χριστολογικὸ περιεχόμενο, καθὼς ἡ Ἐκκλησία ἀκόμη ταλανιζόταν ἀπὸ τὴν Τριαδολογικὴ αἵρεση τοῦ Ἀρειανισμοῦ. Ὅταν ἀνέλαβε τὴν ἐξουσία ὁ Ἰοβιανός, ὅλες οἱ παρατάξεις ἔσπευσαν νὰ τοῦ στείλουν ἐπιστολὰς μὲ τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεώς τους. Ὁ Ἀπολινάριος Λαοδικείας ἀνῆκε στὴν παρατάξη τῶν ὀρθοδόξων, ἡ ὁποία εἶχε ὡς ἀρχηγὸ τὸν Μ. Ἀθανάσιον. Ἡ ὁμολογία πίστεως τοῦ Μ. Ἀθανασίου καὶ τῶν ἐπισκόπων Αἰγύπτου, Θηβαΐδος καὶ Λιβύης πρὸς τὸν Ἰοβιανόν, τὴν ὁποία παραθέτει στὴν *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία* τοῦ ὁ μαθητῆς τοῦ Ἀπολιναρίου Τιμόθεος Βηρυτοῦ, ὡς μέτρο τῆς πίστεως τῶν ὀρθοδόξων γιὰ ἐκείνη τὴν ἐποχὴ παρουσιάζει τὸ Σύμβολο τῆς Νικαίας¹⁷. Ἐπ' αὐτὴν τὴν ἔννοια εἶναι πιθανὸ τὸ τμήμα τῆς ἀντίστοιχης ὁμολογίας τοῦ Ἀπολιναρίου, τὸ ὁποῖο ἀναφερόταν στὴν Τριαδολογικὴ του πίστη, νὰ ἦταν καὶ αὐτὸ ἀναπαραγωγὴ τοῦ Συμβόλου τῆς Νικαίας.

Δημιουργεῖται τώρα τὸ ἐρώτημα γιὰ ποιὸν λόγο ὁ Ἀπολινάριος ἀφιερώνει τόσο χῶρο γιὰ τὴ Χριστολογία στὴν ὁμολογία του, τὴ στιγμή ποὺ πρωτεύον πρόβλημα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦταν ἡ Τριαδολογία καὶ συγκεκριμένα οἱ ἐπιπτώσεις τῆς Ἀρειανικῆς διδασκαλίας πάνω σ' αὐτήν. Ἡ ἀπάντηση θεωροῦμε ὅτι εἶναι ἀπλή. Ὁ Ἀπολινάριος Λαοδικείας θεωρεῖ μᾶλλον ὅτι ἡ κρίση στὴν ὁποία βρισκόταν ἡ Ἐκκλησία ἐξ αἰτίας τοῦ Ἀρειανισμοῦ πλησιάζει στὸ τέλος της (ἐξ αἰτίας καὶ τῆς ἀνάρρησης στὸ θρόνον τοῦ Ἰοβιανοῦ), τὰ προβλήματα ὅμως δὲν παύουν νὰ ὑπάρχουν. Παράλληλα μὲ τὸν Ἀρειανισμό ἀνεπτύχθη καὶ μίαν ἄλλη αἵρετικὴ τάση, ἡ ὁποία μάλιστα ξεκίνησε μέσα ἀπὸ τὸ στρατόπεδο τῶν ὀρθοδόξων. Πρόκειται γιὰ τὴ διδασκαλία τοῦ Μαρκέλλου Ἀγκύρας, ὁ ὁποῖος ξεκίνησε ὡς ὑπέρμαχος τῆς πίστεως τῆς Νικαίας, στὴν πορεία ὅμως ἀνέπτυξε μίαν διδασκαλία, ἡ ὁποία ἔτεινε πρὸς τὸν Σαβελλιανισμό. Κατανοοῦσε λοιπὸν τὸν Θεὸ ὡς ἀπολύτως ἀδιαίρετη δύναμη, ἡ ὁποία ἐκδηλώνεται ὡς ἐνέργεια. Ὁ Λόγος ἀποτελεῖ οὐσιαστικὰ ἓνα πρόσωπο μὲ τὸν Θεὸ Πατέρα καὶ ὡς Υἱὸς «ἐνεργεῖα» δημιουργεῖ τὸν κόσμον καὶ μετὰ λαμβάνει σάρκα χωρὶς νὰ ἐνώνεται πραγματικὰ μαζί της.

16. Γ. Δ. Ζαχαρούλης, ὁ.π., *Νέα Σιών* 7 (1908), σ. 60.

17. Τιμοθέου Βηρυτοῦ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, fr. 182, ἐκδ. Lietzmann, σσ. 279, 23-283, 10.

Ουσιαστικά, ο Μάρκελλος όμιλεί για τρία όντα: α) τόν Θεό Λόγο πού είναι άει με τόν Πατέρα, β) τόν Υίο με τόν όποιο έν χρόνω δημιουργεί τόν κόσμο και γ) τόν Ίησοῦ Χριστό, τόν υίο τής Μαρίας τόν όποιο ό Θεός άνέδειξε σε Χριστό και Κύριο και ό όποιος δέν είχε δική του ύπόσταση, άφοῦ ήταν άποτέλεσμα ενέργεια¹⁸. Δεχεται λοιπόν πλήρη διάκριση τής θείας άπό τήν ανθρώπινη φύση του Χριστού, διάκριση δηλαδή δύο υίων.

Τή διδασκαλία αυτή έρχεται στην όμολογία του Προς Ίοβιανόν ό Άπολιναριος Λαοδικείας άρχικά να τήν άπορρίψει: «(Όμολογοῦμεν) οὐδέ δύο υιούς, άλλον μεν υιόν θεοῦ αλήθινόν και προσκυνούμενον, άλλον δέ εκ Μαρίας άνθρωπον μή προσκυνούμενον, κατá χάριν υιόν θεοῦ, ως και άνθρωποι, αλλά τόν εκ θεοῦ, ως έφην, ένα υιόν θεοῦ και τόν αυτόν οὐκ άλλον και εκ Μαρίας γεγεννησθαι κατá σάρκα επ' έσχάτων τών ήμερών»¹⁹. Και τελικά να τήν καταδικάσει: «Εί δέ τις παρá ταῦτα εκ τών θείων γραφών διδάσκει, έτερον λέγων τόν υιόν του θεοῦ και έτερον τόν εκ Μαρίας άνθρωπον, κατá χάριν υιοποιηθέντα ως ήμεις· ως είναι δύο υιούς, ένα κατá φύσιν υιόν θεοῦ, τόν εκ θεοῦ, και ένα κατá χάριν, τόν εκ Μαρίας άνθρωπον ... άνάθεμα έστω»²⁰. Η καταδίκη τής συγκεκριμένης αίρετικής διδασκαλίας άποτελεί σχεδόν κοινό σκοπό όλων τών έργων του Άπολιναρίου Λαοδικείας. Αυτό φαίνεται καθαρά στο έργο του Άπόδειξις περι τής θείας σαρκώσεως τής καθ' όμοίωσιν ανθρώπου, τó όποιο άποτελεί τήν πλέον άνεπτυγμένη μορφή τής διδασκαλίας του, όπου αναφέρει ότι σκοπός του ήταν να καταπολεμήσει όλους εκείνους τους αίρετικούς, οι όποιοι θεωρούν τόν Χριστό ως ένθεο άνθρωπο, άνθρωπο δηλαδή στον όποιο έχει κατέβει και έχει ενοικήσει ό Θεός²¹. Πρόκειται ουσιαστικά για τήν άποδοχή δύο υίων. Τήν κακοδοξία αυτή τήν άποδίδει στους Παῦλο Σαμοσατέα, Μάρκελλο Άγκύρας και Φωτεινό Συρμίου²².

18. Στ. Παπαδόπουλος, *Πατρολογία*, Β', σσ. 347-348.

19. Άπολιναρίου, *Προς Ίοβιανόν*, 1, εκδ. Lietzmann, σ. 251, 3-8.

20. Άπολιναρίου, *Προς Ίοβιανόν*, 3, εκδ. Lietzmann, σ. 253, 3-7.

21. Άπολιναρίου, *Άπόδειξις περι τής θείας σαρκώσεως τής καθ' όμοίωσιν ανθρώπου*, fr. 14, εκδ. Lietzmann, σσ. 208, 30-209, 2 (PG 45, 1133C).

22. Άπολιναρίου, *Άπόδειξις περι τής θείας σαρκώσεως τής καθ' όμοίωσιν ανθρώπου*, fr. 15, εκδ. Lietzmann, σ. 209, 7-8 (PG 45, 1133C).

Και ἐρχόμαστε τώρα στὴν ἐπίμαχη φράση. Αὐτὴ χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τὸν Ἀπολιναρίου γιὰ νὰ τονίσει τὴν ἐνότητα τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ. Θεωρεῖ ὅτι γιὰ νὰ ἐπιτευχθεῖ ἡ ἐνότητα αὐτὴ τοῦ προσώπου θὰ πρέπει νὰ ὑπάρχει καὶ μία φύση. Δὲν μπορεῖ δηλαδὴ νὰ δεχθεῖ ὅτι ἡ φύση μπορεῖ νὰ λειτουργήσῃ ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ πρόσωπο. Δὲν μπορεῖ δηλαδὴ νὰ ὑπάρξῃ ἀπρόσωπα. Ἔτσι λοιπὸν δὲν μπορεῖ νὰ δεχθεῖ ὅτι σὲ ἓνα πρόσωπο μποροῦν νὰ συνυπάρξουν δύο φύσεις, ἀκολουθώντας τὴν ἀριστοτελικὴ ἀρχὴ «*δύο τέλεια ἐν γενέσθαι οὐ δύναται*»²³. Βρίσκεται λοιπὸν πρὸ τοῦ προβλήματος πῶς θὰ μπορέσει νὰ συμβιβάσῃ τὸ γεγονός ὅτι ὁ Χριστὸς ἀπὸ τὴν μία ἔχει δύο φύσεις, τὴ θεία καὶ τὴν ἀνθρώπινη, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἀποτελεῖ ἓνα πρόσωπο.

Ἐδῶ λοιπὸν ἔρχεται καὶ χρησιμοποιεῖ τὴ φράση «*μία φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένη*», ἡ ὁποία ἔχει οὐσιαστικὰ τὴν ἔννοια ὅτι ὁ Θεὸς Λόγος καὶ ἡ σάρκα (ἡ ἀνθρώπινη φύση) συνθέτουν μία φύση. Ἡ φράση δηλαδὴ εἶναι συνώνυμη τῶν φράσεων ποὺ χρησιμοποιεῖ σὲ ἄλλα ἔργα του, «*σύνθετος φύσις*»: «*ἄνθρωπος εἷς ὁ Χριστὸς ὡς εἷς θεὸς ὁ πατήρ, ὃ ἐστι φύσεως ὥστε καὶ τοῦτο φύσεως συνθέτου μεταξὺ οὔσης θεοῦ καὶ ἀνθρώπων*»²⁴ καὶ «*σύγκρατος φύσις*»: «*ἀδύνατον ἄρα τὸν αὐτὸν εἶναι θεὸν τε καὶ ἄνθρωπον ἐξ ὀλοκλήρου, ἀλλ' ἐν μονότητι συγκράτου φύσεως θεϊκῆς σεσαρκωμένης*»²⁵. Τὸ τελευταῖο μάλιστα χωρὶο φανερώνει αὐτὴν ἀκριβῶς τὴ συνωνυμία, ἀφοῦ ἐπαναλαμβάνει σχεδὸν κατὰ λέξη τὴν ἐπίμαχη φράση, τοποθετώντας τὴν στὴν πραγματικὴ τῆς διάστασι, αὐτὴν τῆς συνθέτου ἢ συγκράτου φύσεως.

Ἀναλύοντας τώρα τὴ φράση, παρατηροῦμε ὅτι τὸ βάρος πέφτει στὸ «*τοῦ Θεοῦ Λόγου*». Ἡ «*μία φύσις*» στὴν ὁποία ἀναφέρεται ἐδῶ ὁ

23. Ἀντίθετα, δέχεται ὅτι μία φύση μπορεῖ νὰ ὑπάρχει μέσα ἀπὸ πολλὰ πρόσωπα, ἀρχὴ τὴν ὁποία ἐφαρμόζει στὴν Τριαδολογία του. Ἀπολιναρίου, *Ἡ κατὰ μέρος πίστις*, 25, ἐκδ. Lietzmann, σ. 176, 4-10.

24. Ἀπολιναρίου, *Πρὸς τοὺς ἄνθρωπον ὑπὸ τοῦ λόγου προσείληφθαι λέγοντας*, fr. 111, ἐκδ. Lietzmann, σ. 233, 27-29. Πρβλ. Ἀπολιναρίου, *Ἀνακεφαλαίωσις*, 21, ἐκδ. Lietzmann, σ. 244, 16-19.

25. Ἀπολιναρίου, *Περὶ σαρκώσεως ἢ Εἰς τὴν παράδοσιν τῆς ἀποτάξεως καὶ τῆς πίστεως*, fr. 9, ἐκδ. Lietzmann, σ. 206, 26-28. Πρβλ. Ἀπολιναρίου, *Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ἐνότητος τοῦ σώματος πρὸς τὴ θεότητα*, 5, ἐκδ. Lietzmann, σ. 187, 5-14. Πρβλ. Ἀπολιναρίου, *Πρὸς Πέτρον*, fr. 149, ἐκδ. Lietzmann, σ. 247, 14-15. Πρβλ. Ἀπολιναρίου, *Περὶ πίστεως καὶ σαρκώσεως*, 7, ἐκδ. Lietzmann, σ. 199, 23-27.

Ἀπολινάριος εἶναι ἡ φύση τοῦ Θεοῦ Λόγου, ἡ ὁποία παρουσιάζεται «σεσαρκωμένη». Ἄρα καὶ τὸ ἓνα πρόσωπο στὸ ὁποῖο θὰ πρέπει νὰ κατατείνει ἡ σύνθετη φύση τοῦ Χριστοῦ εἶναι τὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ Λόγου²⁶. Ἐδῶ ἀπηχεῖται ὀλόκληρη ἡ αἰρετικὴ διδασκαλία τοῦ Ἀπολιναρίου: πλήρης καὶ τέλεια στὸν Χριστὸ εἶναι μόνο ἡ θεία φύση, ἐνῶ ἡ ἀνθρώπινη εἶναι ἀτελής, γι' αὐτὸ καὶ ἀναφέρεται στὸ πλεόν χαρακτηριστικὸ συστατικὸ στοιχεῖο τῆς, τὴ σάρκα. Ἔχουμε οὐσιαστικὰ ἐδῶ μνεῖα τῆς κατ' ἐξοχὴν αἰρετικῆς διδασκαλίας τοῦ Ἀπολιναρίου, τῆς ἀντικαταστάσεως τοῦ ἀνθρώπινου νοῦ ἀπὸ τὸν Θεὸ Λόγο. Αὐτὸ φαίνεται καὶ σὲ ὅσα προηγουῖνται τῆς ἐπίμαχης φράσεως: «εἶναι τὸν αὐτὸν υἱὸν θεοῦ καὶ θεὸν κατὰ πνεῦμα, υἱὸν δὲ ἀνθρώπου κατὰ σάρκα, οὐ δύο φύσεις τὸν ἓνα υἱόν, μία προσκυνητὴν καὶ μίαν ἀπροσκυνητὸν, ἀλλὰ μίαν φύσιν τοῦ θεοῦ λόγου σεσαρκωμένην καὶ προσκυνουμένην μετὰ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ μιᾷ προσκυνήσει»²⁷. Ὁ «εἷς υἱός» εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Θεὸ κατὰ τὸ πνεῦμα (τὸν νοῦ) καὶ ὁμοούσιος μὲ τοὺς ἀνθρώπους κατὰ τὴ σάρκα²⁸. Στὸ ἓνα πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ δηλαδῆ, τὸν ρόλο τοῦ νοῦ ἀναλαμβάνει ὁ Θεός, ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη φύση προσλαμβάνονται τὰ κατώτερα συστατικὰ στοιχεῖα τῆς, ἡ σάρκα καὶ ἡ ἄλογη ψυχὴ²⁹.

Τὰ κατώτερα συστατικὰ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, σάρκα καὶ ἄλογη ψυχὴ, ἐννοοῦνται μὲ τὸν ὄρο «σάρξ», ἀλλὰ καὶ μὲ τὸν ὄρο «σεσαρκωμένη» τῆς ἐπίμαχης φράσεως. Αὐτὸ δὲν εἶναι παράλογο, καθὼς πολλὲς φορὲς ὁ Ἀπολινάριος χρησιμοποιοῦ εἴτε τὸν ὄρο «σάρξ», εἴτε τὸν ὄρο «ψυχὴ» γιὰ νὰ συνοψίσει τὴν ἔννοια τοῦ ὅλου ἀνθρώπου. Θὰ μπορούσε κανεὶς ἐδῶ νὰ ἀντιπαρατηρήσει ὅτι ὁ Ἀπολινάριος μὲ τὴ λέξη «σεσαρκωμένη» κάλλιστα μπορεῖ νὰ ἐννοεῖ, μὲ βάση τὴν παραπάνω συνεκδοχικὴ ἔννοια τῆς λέξεως, πλήρη ἀνθρώπινη φύση.

26. Βλ. Ἀπολιναρίου, Ὅτι εἷς ὁ Χριστός, 9, ἐκδ. Lietzmann, σσ. 300, 4-301, 2.

27. Ἀπολιναρίου, Πρὸς Ἰοβιανόν, 1, ἐκδ. Lietzmann, σσ. 250, 6-251, 3.

28. Ἀπολιναρίου, Ἀπόδειξις περὶ τῆς θείας σαρκώσεως τῆς καθ' ὁμοίωσιν ἀνθρώπου, fr. 41, ἐκδ. Lietzmann, σ. 213, 32-34.

29. Εἶναι γνωστὸ ὅτι ὁ Ἀπολινάριος ἀποδεχόταν τὴν τριμερῆ σύσταση τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἀπὸ σῶμα, ψυχὴ καὶ νοῦ. Ἀπολιναρίου, Ἀπόδειξις περὶ τῆς θείας σαρκώσεως τῆς καθ' ὁμοίωσιν ἀνθρώπου, fr. 88, ἐκδ. Lietzmann, σ. 226, 24-26. Τὸ ἴδιο δέχεται καὶ γιὰ τὴν ἀνθρώπινη φύση τοῦ Χριστοῦ. Ἀπολιναρίου, Ἀπόδειξις περὶ τῆς θείας σαρκώσεως τῆς καθ' ὁμοίωσιν ἀνθρώπου, fr. 89, ἐκδ. Lietzmann, σ. 227, 22-24.

Ἀπὸ τῆ μεριά μας θὰ παρατηρήσουμε ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Ἀπολιναρίου δὲν ἔχει τὴν αἴσθησις ὅτι μὲ τὴ διδασκαλία του αὐτὴ ὀμιλεῖ γιὰ πρόσληψη ἀτελοῦς ἀνθρώπου: «εἷς υἱός, καὶ πρὸ τῆς σαρκώσεως καὶ μετὰ τὴν σάρκωσιν ὁ αὐτός, ἄνθρωπος καὶ θεός, ἐκάτερον ὡς ἓν. καὶ οὐχ ἕτερον μὲν πρόσωπον ὁ θεὸς λόγος, ἕτερον δὲ ἄνθρωπος Ἰησοῦς, ἀλλ' αὐτός ὁ προῦπάρχων υἱὸς ἐνωθεὶς σαρκὶ ἐκ Μαρίας κατέστη, τέλειον καὶ ἅγιον καὶ ἀναμάρτητον ἄνθρωπον συνιστὰς ἑαυτὸν καὶ οἰκονομῶν εἰς ἀνανέωσιν ἀνθρωπότητος καὶ κόσμου παντός σωτήριον»³⁰. Ἀπλῶς τέλειος ἄνθρωπος γιὰ τὸν Ἀπολιναρίου δὲν εἶναι ὁ μεταπτωτικὸς ἄνθρωπος, ἀλλὰ ὁ νέος ἐν Χριστῷ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ ἐπαναφορὰ τοῦ ἀνθρώπου στὴν προπτωτικὴ του κατάστασις. Ἡ ἐπαναφορὰ αὐτὴ στὴν προπτωτικὴ κατάστασις γίνεται μὲ τὴ σάρκωσι τοῦ Λόγου. Γιὰ τὴ σκέψις τοῦ Ἀπολιναρίου ὅμως εἶναι ἀδύνατο νὰ συνυπάρχουν δύο νοερά καὶ θελητικά, ὁ Θεὸς καὶ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς³¹, γι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεὸς ἀντικαθιστᾷ τὸν ἀνθρώπινον νοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι «τρεπόμενος καὶ αἰχμαλωτιζόμενος λογισμοῖς ῥυπαροῖς»³². Ὁ δικὸς μας νοῦς γίνεται μέτοχος τῆς ἀναδημιουργικῆς αὐτῆς ἐνέργειας τοῦ Θεοῦ Λόγου, ἡ ὁποία ἐπιτελεῖται στὰ κατώτερα συστατικὰ στοιχεῖα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, μὲ τὴν οἰκείωσι τοῦ Χριστοῦ³³. Ἡ οἰκείωσι αὐτὴ γίνεται διὰ τῆς πίστεως³⁴, ἡ ὁποία εἶναι διανοητικὴ ἐνέργεια καὶ διὰ τῆς μετοχῆς στὴ σάρκα τοῦ Χριστοῦ, δηλαδὴ μὲ τὴ Θεία Εὐχαριστία³⁵.

«Μία φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένη» λοιπὸν σημαίνει: Ὁ τέλειος Θεός («μία φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου») προσλαμβάνει ἀτελῆ ἄνθρωπο («σεσαρκωμένη» = σάρκα καὶ ἄλογη ψυχὴ) καὶ δημιουργεῖ ἔτσι μία σύνθετη φύσις, στὴν ὁποία παίζει τὸν ρόλο τοῦ νοῦ. Ὅλα αὐτὰ δὲν δηλώνονται βέβαια ἀνοικτὰ μέσα στὸ κείμενο τῆς ὁμολογίας *Πρὸς Ἰοβιανόν*, μπορεῖ ὅμως νὰ τὰ συμπεράνει κάποιος μελετώντας τὰ ἔργα

30. Ἀπολιναρίου, *Ἡ κατὰ μέρος πίστις*, 36, ἐκδ. Lietzmann, σ. 181, 7-14. Βλ. καὶ Γ. Δ. Ζαχαρούλης, ὁ.π., σσ. 54-55.

31. Ἀπολιναρίου, *Πρὸς Ἰουλιανόν*, fr. 150, ἐκδ. Lietzmann, σ. 247, 23-27. Πρβλ. Ἀπολιναρίου, *Περὶ ἐνώσεως*, fr. 2, ἐκδ. Lietzmann, σ. 204, 11-14.

32. Βλ. Ἀπολιναρίου, *Πρὸς τοὺς ἐν Διοκαιοσαρείᾳ ἐπισκόπους*, 2, ἐκδ. Lietzmann, σ. 256, 5-7.

33. Ἀπολιναρίου, *Ἀπόδειξις περὶ τῆς θείας σαρκώσεως τῆς καθ' ὁμοίωσιν ἀνθρώπου*, fr. 74, ἐκδ. Lietzmann, σ. 222, 6 - 12.

34. Βλ. Ἀπολιναρίου, *Τόμος Συνοδικός*, ἐκδ. Lietzmann, σ. 263, 7 - 10.

35. Ἀπολιναρίου, *Συλλογισμοί*, fr. 116, ἐκδ. Lietzmann, σ. 235, 8-17.

τοῦ Ἀπολιναρίου Λαοδικείας. Ἡ ἀποψή μας εἶναι ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, τὸ ἔτος 363, ὁ Ἀπολιναριος Λαοδικείας εἶχε ἤδη ἀρχίσει νὰ διαμορφώνει τὴν Χριστολογικὴ διδασκαλία του, μὲ δεδομένο τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ αἰρετικὴ ἀπόκλιση τοῦ Μαρκέλλου Ἀγκύρας εἶχε διαφανεῖ δύο ἤδη δεκαετίες πρὶν. Ἡ διδασκαλία ὅμως αὐτὴ παρουσιάζεται στὸ συγκεκριμένο κείμενο ἀκατέργαστη, γεγονὸς ποὺ ὀφείλεται ὄχι σὲ κάποια προσπάθειά του νὰ συγκαλύψει τὴν αἰρετικὴ του ἀπόκλιση, ἀλλὰ ἐπειδὴ βρίσκεται ἀκόμη σὲ μία διαδικασίᾳ διαμορφώσεως καὶ πρέπει νὰ ἦταν γνωστὴ μόνο στὸν κύκλο τῶν μαθητῶν του, οἱ ὁποῖοι ἤδη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ πρέπει νὰ ἔχουν ἀρχίσει νὰ ἀποκλίνουν ἀπὸ τὰ λεγόμενα τοῦ διδασκάλου τους.

Ἡ πλήρης διαμόρφωση τῆς Χριστολογίας τοῦ Ἀπολιναρίου Λαοδικείας θὰ πραγματοποιηθεῖ μετὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἀποκάλυψη τῆς αἰρετικῆς του ἀποκλίσεως, ἡ ὁποία ἔλαβε χώρα περὶ τὸ 373-375. Τὴν πλήρως διαμορφωμένη αὐτὴ Χριστολογία περιλαμβάνει τὸ ἔργο *Ἀπόδειξις περὶ τῆς θείας σαρκώσεως τῆς καθ' ὁμοίωσιν ἀνθρώπου*, τὸ ὁποῖο χρονολογεῖται περὶ τὸ 380. Ἔτσι λοιπὸν ἡ ὁμολογία *Πρὸς Ἰοβιανὸν ἀκροθιγῶς* μόνον παρουσιάζει τὴ Χριστολογία τοῦ Ἀπολιναρίου Λαοδικείας, γι' αὐτὸ καὶ κάλλιστα θὰ μπορούσε νὰ ἐκληφθεῖ ὡς ὀρθόδοξη.

2) Ἡ κατανόηση τῆς φράσεως «μία φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένη» ἀπὸ τὸν Κύριλλο Ἀλεξανδρείας

Ἀναφέραμε ἤδη ὅτι ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας παρουσίασε γιὰ πρώτη φορὰ ὡς ἀθανασιανὴ τὴν ἐπίμαχη φράση τὸ 429 στὸ ἔργο του *Λόγος προσφωνητικὸς ταῖς εὐσεβεστάταις Βασιλίσσαις*, χωρὶς ὅμως νὰ προβαίνει σὲ θεολογικὴ τῆς ἀνάλυση, καθὼς σκοπὸς του ἦταν νὰ καταδείξει ὅτι καὶ παλαιότεροι Πατέρες εἶχαν χρησιμοποιήσει τὸν ὄρο «Θεοτόκος» γιὰ τὴν Παρθένο Μαρίαν³⁶. Ἡ χρῆση τῆς ἐπίμαχης φράσεως ἀποκτᾶ ἐνδιαφέρον στὶς ἐπιστολὲς τοῦ Κυρίλλου *Πρὸς Σούκενσον Διοκαιοσαρείας* (45 καὶ 46), καθὼς ἐπίσης καὶ στὸν *Ἀπολογητικὸν ὑπὲρ τῶν δώδεκα κεφαλαίων πρὸς τοὺς τῆς Ἀνατολῆς ἐπισκόπους*.

36. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, *Λόγος προσφωνητικὸς ταῖς εὐσεβεστάταις Βασιλίσσαις*, Θ', PG 76, 1209D-1213A.

Ἡ πρώτη ἐπιστολή *Πρὸς Σούκενσον Διοκαιοσαρείας* (45) ἐγράφη, διότι ὁ Σούκενσος ζητοῦσε νὰ μάθει ἂν πρέπει κανεὶς νὰ ὀμιλεῖ γιὰ δύο φύσεις στὸν Χριστὸ ἢ ὄχι³⁷. Ἔτσι λοιπὸν ὁ Κύριλλος τοῦ ἀπαντᾷ ὅτι στὸν Χριστὸ ἐνώθηκαν δύο φύσεις μὲ τρόπο ἀδιάσπαστο καὶ συγχρόνως χωρὶς νὰ ὑφίστανται τροπὴ καὶ σύγχυση, χωρὶς δηλαδὴ νὰ μετατρέπεται ἡ σὰρκα σὲ θεότητα καὶ ἡ θεότητα σὲ σὰρκα. Ἐνῶ ὅμως ὀμιλεῖ γιὰ δύο φύσεις πρὶν ἀπὸ τὴν ἔνωση, μετὰ ἀπὸ αὐτὴν λέει ὅτι δὲν πρέπει νὰ διαιροῦμε τὶς δύο φύσεις, οὔτε νὰ τέμνουμε τὸν ἕνα Υἱὸ σὲ δύο, ἀλλὰ νὰ δεχόμαστε «μὴν φύσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένην»³⁸.

Τί ἀκριβῶς ἐννοεῖ μὲ τὴ φράση αὐτὴ προσπαθεῖ νὰ τὸ ἐξηγήσει μέσω ἑνὸς παραλληλισμοῦ τῆς ἐνώσεως τῶν δύο φύσεων στὸν Χριστὸ μὲ τὴν ἔνωση σώματος καὶ ψυχῆς γιὰ τὸν ἀπαρτισμὸ τοῦ ἀνθρώπου. Ὅπως τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ δὲν συνιστοῦν ξεχωριστὲς φύσεις, ἀλλὰ ἀπαρτίζουν ἕναν ἄνθρωπο, ἔτσι καὶ στὸν Χριστό, οἱ δύο φύσεις συνιστοῦν ἕναν Χριστό καὶ Υἱὸ καὶ Κύριο, ποὺ δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ «τὸν τοῦ Θεοῦ Πατρός Λόγον, ἐνανθρωπήσαντα καὶ σεσαρκωμένον»³⁹.

Ἡ φράση «τὸν τοῦ Θεοῦ Πατρός Λόγον, ἐνανθρωπήσαντα καὶ σεσαρκωμένον» ἐπεξηγεῖ τὴ φράση «μία φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένη», ὡς ἐννοοῦσα πρόσληψη τελείου ἀνθρώπου ἀπὸ τέλειο Θεό⁴⁰. Ὁ ὅρος «σεσαρκωμένη» ἐπομένως δηλώνει τέλεια ἀνθρώπινη φύση ποὺ ἔχει ἐνωθεῖ μὲ τέλεια θεία φύση. Αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἔννοια προσδίδει στὴν ἐπίμαχη φράση ὁ Κύριλλος στὴ δεύτερη *Πρὸς Σούκενσον Διοκαιοσαρείας* (46) ἐπιστολὴ του.

Ὁ Σούκενσος *Διοκαιοσαρείας* φαίνεται ὅτι δὲν ἱκανοποιήθηκε ἀπὸ τὶς ἀπαντήσεις ποὺ τοῦ ἔδωσε ὁ Κύριλλος σχετικὰ μὲ τὸ ἂν πρέπει ἢ ὄχι νὰ ὀμιλεῖ κανεὶς γιὰ δύο φύσεις στὸν Χριστὸ καὶ διετύπωσε κάποιες ἐνστάσεις. Μία ἀπὸ αὐτὲς ἦταν ὅτι ἡ ἐπίμαχη φράση δηλώνει φυρμὸ καὶ σύγκραση, δηλαδὴ ἀνάμιξη καὶ σύγχυση τῶν δύο φύσεων καὶ κυρίως μείωση τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, μὲ τὴν ἔννοια ὅτι ὁ ὅρος «σεσαρκωμένη» δηλώνει μέρος μόνον τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως δηλαδὴ

37. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, *Πρὸς Σούκενσον α'* (45), PG 77, 229A.

38. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, *Πρὸς Σούκενσον α'* (45), PG 77, 232CD.

39. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, *Πρὸς Σούκενσον α'* (45), PG 77, 232D-233A.

40. Βλ. Α. Θεοδώρου, *Ἡ Χριστολογικὴ ὀρολογία καὶ διδασκαλία Κυρίλλου τοῦ Ἀλεξανδρείας καὶ Θεοδώρου Κύρου*, Ἀθήναι 1955, σ. 68.

τῆ σάρκα⁴¹. Ὁ Κύριλλος ἀπαντᾷ καὶ πάλι χρησιμοποιώντας τὴ φράση «ὁ μονογενῆς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ σεσαρκωμένος καὶ ἐνανθρωπήσας», ποὺ δηλώνει, ὅπως ἀναφέραμε, τὴν ὑπαρξὴ δύο τέλειων φύσεων: «Εἰ γὰρ καὶ εἷς λέγοιτο πρὸς ἡμῶν ὁ μονογενῆς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ σεσαρκωμένος καὶ ἐνανθρωπήσας, οὐ πέφυρται διὰ τοῦτο, κατὰ τὸ ἐκείνοις δοκοῦν, οὔτε μὴν εἰς τὴν τῆς σαρκὸς φύσιν μεταπεφοίτηκεν ἢ τοῦ Λόγου φύσις, ἀλλ' οὐδὲ ἢ τῆς σαρκὸς εἰς τὴν αὐτοῦ· ἀλλ' ἐν ἰδιότητι τῇ κατὰ φύσιν ἐκατέρου μένοντός τε καὶ νοουμένου, κατὰ γε τὸν ἀρτίως ἡμῖν ἀποδοθέντα λόγον, ἀρρόήτως καὶ ἀφράστως ἐνωθεῖς, μίαν ἡμῖν ἔδειξεν Υἱοῦ φύσιν· πλὴν, ὡς ἔφην, σεσαρκωμένην... Οὔτε γὰρ μεμείωται, οὔτε καθά φησιν, ὑποκλέπτεται· ἀρκεῖ γὰρ πρὸς δήλωσιν τὴν τελειωτάτην τοῦ ὅτι γέγονεν ἄνθρωπος, τὸ λέγειν ὅτι σεσάρκωται»⁴².

Ἀκόμη πιὸ ξεκάθαρα φαίνεται ὅτι ἡ λέξη «σεσαρκωμένη» δηλώνει τὴν τελειότητα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως στὴν ἀπάντηση ποὺ δίνει ὁ Κύριλλος σὲ μία ἄλλη ἐνσταση τοῦ Σουκένσου, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία: «Εἰ τέλειος, φησί, Θεὸς ὁ Χριστός, καὶ τέλειος ἄνθρωπος ὁ αὐτὸς νοούμενος, καὶ ὁμοούσιος μὲν τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, κατὰ δὲ τὴν ἀνθρωπότητα ὁμοούσιος ἡμῖν, ποῦ τὸ τέλειον, εἰ μηκέτι ὑφέστηκεν ἢ οὐσία, ὅπερ ἐστὶν ἢ φύσις ἡμῶν;»⁴³. Εἶναι φανερὸ ἐδῶ ὅτι ὁ Σούκενος τὸν ὄρο «φύσις» στὴν ἐπίμαχη φράση κατανοεῖ ὡς οὐσία, ὅποτε θεωρεῖ ὅτι ἡ ἀνθρώπινη φύση στὴ φράση αὐτὴ λείπει τελειῶς. Καὶ ὁ Κύριλλος ἀπαντᾷ: «Εἰ μὲν γὰρ μίαν εἰπόντες τὴν φύσιν τοῦ Λόγου σεσιγήκαμεν, οὐκ ἐπενεγκόντες τό, σεσαρκωμένην, ἀλλ' οἷον ἔξω θέντες τὴν οἰκονομίαν, ἣν αὐτοῖς τάχα ποῦ καὶ οὐκ ἀπίθανος ὁ λόγος προσποιούμενοις ἐρωτᾶν ποῦ τὸ τέλειον ἐν ἀνθρωπότητι, ἢ πῶς ὑφέστηκεν ἢ καθ' ἡμᾶς οὐσία; Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἢ ἐν ἀνθρωπότητι τελειότης καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς οὐσίας ἢ δήλωσις, εἰσκεκόμισται διὰ τοῦ λέγειν σεσαρκωμένην, παυσάσθωσαν καλαμίνην ῥάβδον ἑαυτοῖς ὑποστήσαντες... Εἰ δέ, ὡς ἔφην, ἐν τῷ σεσαρκῶσθαι λέγειν αὐτόν, σαφῆς τε καὶ ἀναμφίβολος ἢ ὁμολογία του, ὅτι γέγονεν ἄνθρωπος, οὐδὲν ἔτι κωλύει νοεῖν, ὡς εἷς ὑπάρχων καὶ μόνος Υἱὸς ὁ Χριστός,

41. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Πρὸς Σούκενον β' (46), PG 77, 241A.

42. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Πρὸς Σούκενον β' (46), PG 77, 241BC.

43. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Πρὸς Σούκενον β' (46), PG 77, 241D.

αὐτὸς Θεὸς ἐστὶ καὶ ἄνθρωπος, ὥσπερ ἐν θεότητι τέλειος, οὕτω καὶ ἐν ἀνθρωπότητι»⁴⁴. Ἡ ἔνστασις λοιπὸν τοῦ Σουκένσου θὰ ἴσχυε ἐὰν ὁμιλοῦσε κανεῖς μόνον γιὰ «μία φύσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου» χωρὶς τὴν προσθήκη τοῦ «σεσαρκωμένην», τὸ ὁποῖο δηλώνει τέλεια ἀνθρώπινη φύσις. Μὲ τὸ «σεσαρκωμένην» ἔχουμε δύο φύσεις, τὸν Θεὸ Λόγο καὶ τὴν ἀνθρώπινη φύσις.

Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, ἀναφερόμενος στὸ πρῶτο μέρος τοῦ παραπάνω χωρίου, θεωρεῖ ὅτι μὲ τὸν ὄρο «φύσις» στὴν προκειμένη περίπτωση ὁ Κύριλλος ἐννοεῖ οὐσία⁴⁵. Θεωρεῖ ὅτι ἐδῶ ἔχουμε ἀναφορὰ τῶν δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ καὶ ὅχι ἀναφορὰ στὴν ὑπόστασις ἢ πρόσωπο τοῦ Λόγου. Συνήθως ὅμως στὴ σκέψη τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας οἱ ὄροι «φύσις», «ὑπόστασις» καὶ «πρόσωπον» παρουσιάζονται ὡς συνώνυμοι⁴⁶. Ἡ ταύτιση τῶν ὄρων αὐτῶν φαίνεται στὸ δεύτερο μέρος τοῦ παραπάνω χωρίου στὴ φράση: «ὡς εἶς ὑπάρχων καὶ μόνος Υἱὸς ὁ Χριστός, αὐτὸς Θεὸς ἐστὶ καὶ ἄνθρωπος», ὅπου τὸ «εἶς ὑπάρχων καὶ μόνος Υἱὸς» δηλώνει τὸ πρόσωπο καὶ θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε ὅτι ταυτίζεται μὲ τὸ «μία φύσις» τῆς ἐπίμαχης φράσεως, ἐνῶ τὸ «αὐτὸς Θεὸς ἐστὶ καὶ ἄνθρωπος» δηλώνει τὶς δύο τέλειες φύσεις. Οἱ δύο τέλειες φύσεις δηλαδὴ ἀποτελοῦν ἓνα πρόσωπο. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός θεωρεῖ ὅτι στὴ σκέψη τοῦ Κυρίλλου «φύσις» καὶ «ὑπόστασις» εἶναι στενὰ συνδεδεμένες καὶ ὅτι τὸ «μία φύσις» τῆς ἐπίμαχης φράσεως ἐννοεῖ ὅχι ἀόριστα μία οὐσία, ἀλλὰ τὴν οὐσία ἐντὸς ἐνὸς συγκεκριμένου προσώπου, τοῦ προσώπου τοῦ Θεοῦ Λόγου⁴⁷.

Ἔτσι λοιπὸν στὴν ἐπίμαχη φράση μὲ τὸν ὄρο «μία φύσις» ὁ Κύριλλος, ἐννοεῖ ἓνα πρόσωπο⁴⁸, τὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ Λόγου, τὸ ὁποῖο

44. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, *Πρὸς Σούκενσον β'* (46), PG 77, 244AB.

45. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, *Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως*, III, 11, ἐκδ. Kotter, σ. 132, 35-39 (PG 94, 1025A).

46. Βλ. Α. Θεοδώρου, *ὁ.π.*, σ. 60. Πρβλ. J. Romanides, *ὁ.π.*, σ. 99. Πρβλ. Ἰω. Καρμίρης, «Τὸ πρόβλημα τῆς ἐνώσεως τῶν Ἀντιχαλκηδονίων Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν μετὰ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐπὶ τῇ βᾶσει τῆς διδασκαλίας τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας “μία φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένη”», *Εἰσηγήσεις ἐνώπιον τῶν διασκέψεων Ὀρθοδόξων καὶ Ἀντιχαλκηδονίων Θεολόγων*, Ἀθῆναι 1970, σσ. 22-23. Πρβλ. C. Dratsellas, “Questions on Christology of St Cyril of Alexandria”, *Abba Salama* 6 (1975), σσ. 214-217.

47. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, *Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως*, III, 11, ἐκδ. Kotter, σ. 132, 39-44 (PG 94, 1025B).

48. Ἰω. Καρμίρης, *ὁ.π.*, σσ. 22-23. Πρβλ. C. Dratsellas, *ὁ.π.*, σ. 217.

ἐνανθρώπησε καὶ σαρκώθηκε, πράγμα τὸ ὁποῖο σημαίνει ὅτι κατὰ τὴν ἔνωση ἡ θεότητά Του δὲν μεταβλήθη σὲ σάρκα οὔτε ἡ σάρκα (ἡ ἀνθρώπινη φύση), μὲ τὴν ὁποία ἐνώθηκε σὲ θεότητα, ἀπλῶς μὲ τὴν ἔνωσή της μὲ τὴ θεότητα ἀφθαρτοποιήθηκε καὶ θεώθηκε, ὅπως χαρακτηριστικὰ γράφει στὴν πρώτη Πρὸς Σούκενσον (45) ἐπιστολὴ του⁴⁹.

Ἡ ταύτιση φύσεως, ὑποστάσεως καὶ προσώπου φαίνεται ξεκάθαρα στὸ ἔργο του Ἀπολογητικὸς ὑπὲρ τῶν δώδεκα κεφαλαίων πρὸς τοὺς τῆς Ἀνατολῆς ἐπισκόπους. Στὸ ἔργο αὐτὸ χρησιμοποιεῖ, ὅπως ἤδη ἀναφέραμε, τὴν ὁμολογία τοῦ Ἀπολιναρίου Πρὸς Ἰοβιανὸν ὡς ἀθανασιανή, μὲ σκοπὸ νὰ ἀπαντήσῃ στὶς ἀντιρρήσεις τῶν Ἀνατολικῶν ἐπισκόπων γιὰ τὸν Ἡ' ἀπὸ τοὺς Δώδεκα Ἀναθεματισμοὺς του, τοὺς ὁποῖους παραθέτει στὴν τρίτη ἐπιστολὴ του Πρὸς Νεστόριον (17), ἡ ὁποία ἐγγράφη περὶ τὰ τέλη τοῦ 430, μετὰ ἀπὸ τὴν ἔκδοση στὶς 19 Νοεμβρίου 430 τοῦ αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος τοῦ Θεοδοσίου Β' γιὰ τὴ σύγκληση τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου⁵⁰. Μὲ τοὺς περίφημους αὐτοὺς Δώδεκα Ἀναθεματισμοὺς ἀποδοκίμαζε τὶς ἀκραῖες θέσεις τοῦ Νεστορίου καὶ προέβαλλε τὴ θεολογία τῆς «ὑποστατικῆς ἐνώσεως» ὡς θεμέλιο τῆς «φυσικῆς ἐνώσεως»⁵¹.

Ὁ Ἡ' Ἀναθεματισμὸς ἔχει ὡς ἐξῆς: «Εἴ τις τολμήσει λέγειν τὸν ἀναληφθέντα ἄνθρωπον συμπροσκυνεῖσθαι δεῖν τῷ Θεῷ Λόγῳ, καὶ συνδοξάζεσθαι, καὶ συγχρηματίζειν Θεόν, ὡς ἕτερον ἐν ἐτέρῳ (τὸ γάρ, σύν, αἰεὶ προστιθέμενον, τοῦτο νοεῖν ἀναγκάζει), καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον μᾶ προσκυνήσει τιμᾶ τὸν Ἐμμανουήλ, καὶ μίαν αὐτῷ τὴν δοξολογίαν ἀναπέμπει, καθὸ γέγονε σὰρξ ὁ Λόγος, ἀνάθεμα ἔστω»⁵². Σκοπὸς τοῦ Ἀναθεματισμοῦ αὐτοῦ εἶναι νὰ ἀπορρίψῃ τὴν ξεχωριστὴ προσκύνηση τῆς θείας καὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, τὴν ὁποία προέβαλλε ὁ Νεστόριος: «Ὁμολογοῦμεν τὸν ἐν ἀνθρώπῳ Θεόν, σέβομεν τῇ θείᾳ συναφείᾳ τῷ παντοκράτορι Θεῷ συμπροσκυνούμενον ἄνθρωπον»⁵³.

49. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Πρὸς Σούκενσον α' (45), PG 77, 236CD.

50. Βλ. Ἰω. Καρμίρης, *Τὰ Δογματικὰ καὶ Συμβολικὰ Μνημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας*, τ. Ι, Ἐν Ἀθήναις 1960², σσ. 141-146. Ὁ Βλ. Φειδᾶς δέχεται ὅτι μᾶλλον ἡ ἐπιστολὴ προηγήθηκε τῆς ἐκδόσεως τοῦ διατάγματος γιὰ τὴ σύγκληση τῆς Συνόδου. Βλ. Βλ. Φειδᾶς, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, τ. Α', Ἀθήναι 1992, σσ. 608-611.

51. Βλ. Φειδᾶς, *δ.π.*, σ. 608.

52. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Πρὸς Νεστόριον (17), PG 77, 121AB.

53. Νεστορίου, *Λόγοι viii*, Nestoriana, σ. 249, 2-4.

Τό «συμπροσκυνούμενον» τῆς Νεστοριανῆς αὐτῆς φράσεως ἐκλαμβάνει ὁ Κύριλλος μὲ τὴν ἔννοια τῆς παράλληλης καὶ ὄχι τῆς κοινῆς προσκυνήσεως τῶν δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ⁵⁴. Γιὰ νὰ ἀποδείξει ὅτι στὸν Χριστὸ ἔχουμε κοινὴ προσκύνηση τῆς θείας καὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, παραθέτει ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ *Πρὸς Ἰοβιανόν*.

Οἱ Ἀνατολικοὶ ἐπίσκοποι ὁμως στὴν ἀντίρρησή τους πρὸς τὸν συγκεκριμένο Ἀναθεματισμὸ ἀποποιοῦνται τὴν ἔννοια τῆς παράλληλης αὐτῆς προσκυνήσεως καὶ δέχονται κοινὴ προσκύνηση τῆς θείας καὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ παρουσιάζουν: α) τὴν προσκύνηση ὡς ἄμεσα συνδεδεμένη μὲ τὴν ἔννοια τοῦ προσώπου, τῆς πραγματικῆς ὑπάρξεως δηλαδή, καὶ β) τὶς προθέσεις «σύν» καὶ «μετά» νὰ ἔχουν στὴ σκέψη τοῦ Κυρίλλου διαφορετικὸ περιεχόμενο⁵⁵.

Στὴν ἀπάντησή του πρὸς αὐτοὺς ὁ Κύριλλος, ἀφοῦ πρῶτα ἔχει παραθέσει τὴν ἐπίμαχη φράση, διευκρινίζει ὅτι δέχεται τὴν ταύτιση τῶν προθέσεων «σύν» καὶ «μετά», μόνο πού κατὰ περίπτωσιν ἀλλάζει ἔννοια. Στὴν περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποία οἱ δύο φύσεις τοῦ Χριστοῦ συνθέτουν «ἐν πρόσωπον, καὶ φύσιν, ἡγουν ὑπόστασιν μίαν» («εἶναι ἐν κατὰ σύνθεσιν»), ἡ χρῆση τῶν δύο προθέσεων: «συμπροσκυνούμενον» καὶ «προσκυνεῖται μετὰ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ» δηλώνει τὸ ἐνιαῖο τῆς προσκυνήσεως⁵⁶. Ἡ ἀποψη αὐτὴ περὶ «συνθέσεως» ἐνὸς προσώπου θὰ μπορούσε νὰ παρεξηγηθεῖ ὡς ἔχουσα Ἀπολιναρικὸ περιεχόμενο, μὲ τὴν ἔννοια ὅτι ἀναφέρεται σὲ «σύνθετον φύσιν». Ἡ παρεξήγησις αὐτὴ ἀποφεύγεται ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι στὴ σκέψη τοῦ Κυρίλλου, ὅπως ἤδη ἀναφέραμε, φύσις, ὑπόστασις καὶ πρόσωπο εἶναι σχεδὸν συνώνυμα. Ἀντίθετα, στὴ σκέψη τοῦ Ἀπολιναρίου ἡ ἔννοια τῆς φύσεως διακρίνεται ἀπὸ τὴν ἔννοια τῆς ὑποστάσεως ἢ τοῦ προσώπου⁵⁷.

Ὁ Κύριλλος ἐπομένως ὅταν ἀναφέρει ὅτι ὁ Λόγος «εἶναι ἐν κατὰ σύνθεσιν» δὲν ἐννοεῖ μία «σύνθετον ἢ σύγκρατον φύσιν», ἀλλὰ ἓνα πρόσωπο προερχόμενο ἀπὸ τὴν ἔνωση τῶν δύο τέλειων φύσεων.

54. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Ἀπολογητικὸς ὑπὲρ τῶν δώδεκα κεφαλαίων πρὸς τοὺς τῆς Ἀνατολῆς ἐπισκόπους, PG 76, 349D-352A.

55. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Ἀπολογητικὸς ὑπὲρ τῶν δώδεκα κεφαλαίων πρὸς τοὺς τῆς Ἀνατολῆς ἐπισκόπους, PG 76, 348CD.

56. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Ἀπολογητικὸς ὑπὲρ τῶν δώδεκα κεφαλαίων πρὸς τοὺς τῆς Ἀνατολῆς ἐπισκόπους, PG 76, 352CD.

57. Ἀπολιναρίου, Ὅτι εἶς ὁ Χριστός, 3, ἐκδ. Lietzmann, σ. 296, 5-15.

Θέλει ουσιαστικά να αποφύγει την ύπαρξη ξεχωριστοῦ προσώπου για κάθε φύση, διότι σε αυτή την περίπτωση θα έπρεπε να έννοηθῆι και ξεχωριστὴ προσκύνηση κάθε φύσεως, ὅποτε καὶ οἱ προθέσεις «σύν» καὶ «μετά» θα δήλωναν παράλληλη προσκύνηση τῆς σαρκὸς καὶ τῆς θεότητος. Καὶ αὐτὸς λοιπόν, ὅπως καὶ οἱ Ἀνατολικοὶ ἐπίσκοποι, συνδέει τὴν προσκύνηση μὲ τὸ πρόσωπο καὶ τοὺς ἀπαντᾶ ὅτι ἔχουν παρανοήσει τὰ λεγόμενά του.

Ἔτσι ἡ φράση «μία φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένη» μὲ βάση τὰ παραπάνω δηλώνει τὴν ἔνωση δύο τέλειων φύσεων, τοῦ Θεοῦ Λόγου καὶ τῆς σάρκας, σὲ ἓνα πρόσωπο ἢ ὑπόσταση, αὐτὸ τοῦ Θεοῦ Λόγου. Ἀψευδῆς μάρτυρας αὐτῆς τῆς ἔννοιας εἶναι τὰ ὅσα γράφει ὁ ἅγιος Κύριλλος στὴν τρίτη ἐπιστολὴ του Πρὸς Νεστόριον (17): «Τὰς δέ γε ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν φωνὰς οὔτε ὑποστάσει δισὶν, οὔτε μὴν προσώποις καταμερίζομεν οὐδὲ γὰρ ἐστὶ διπλοῦς ὁ εἷς καὶ μόνος Χριστός, καὶ ἐκ δύο νοῆται, καὶ διαφόρων πραγμάτων, εἰς ἐνότητα τὴν ἀμέριστον συνενηγμένους, καθάπερ ἀμέλει καὶ ἄνθρωπος ἐκ ψυχῆς νοεῖται καὶ σώματος, καὶ οὐ διπλοῦς μᾶλλον, ἀλλ' εἷς ἐξ ἀμφοῖν... Ἐνὶ τοιγαροῦν προσώπῳ τὰς ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις πάσας ἀναθετόν φωνὰς ὑποστάσει μιᾶ, τῇ τοῦ Λόγου σεσαρκωμένη. Κύριος γὰρ Ἰησοῦς Χριστός»⁵⁸. Εἶναι φανερὸ ὅτι ἐδῶ ὁ ἱερός Πατὴρ παραθέτει τὴν ἐπίμαχη φράση ἔχοντας ἀντικαταστήσει τὸν ὄρο «φύσις» μὲ τὸν ὄρο «ὑπόστασις», τὸν ὁποῖο ταυτίζει μὲ τὸν ὄρο «πρόσωπον». Στὴν ἴδια ἐπιστολὴ ἄλλωστε ἐναλλάσσονται οἱ ὄροι «ἔνωσις κατὰ φύσιν»⁵⁹ ἢ «ἔνωσις φυσικὴ»⁶⁰ καὶ «ἔνωσις καθ' ὑπόστασιν»⁶¹.

Συνοψίζοντας τὰ προαναφερθέντα γιὰ τὴν ἔννοια τῆς φράσεως «μία φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένη» στὴ σκέψη τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι αὐτὴ μπορεῖ νὰ ἐρμηνευθεῖ ὀρθόδοξα ὡς ἀναφερόμενη στὴ σύνθεση ἑνὸς προσώπου ἀπὸ τὴν ἔνωση τῶν δύο τέλειων φύσεων, μὲ τὴ φράση «μία φύσις» νὰ δηλώνει

58. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Πρὸς Νεστόριον (17), PG 77, 116AC.

59. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Πρὸς Νεστόριον (17), PG 77, 112B.

60. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Πρὸς Νεστόριον (17), PG 77, 112BC.

61. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Πρὸς Νεστόριον (17), PG 77, 109D. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Πρὸς Νεστόριον (17), PG 77, 112C. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Πρὸς Νεστόριον (17), PG 77, 117D. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Πρὸς Νεστόριον (17), PG 77, 120A.

ένα πρόσωπο ή μία υπόσταση. Ή πλέον σωστή έρμηνεία είναι αυτή ή όποία δίδεται από τον άγιο Ίωάννη τον Δαμασκηνό, σύμφωνα με την όποία: «Ώστε τὸ εἶπειν “φύσιν τοῦ λόγου” οὔτε τήν υπόστασιν μόνην σημαίνει οὔτε τὸ κοινόν τῶν υποστάσεων, ἀλλά τήν κοινήν φύσιν ἐν τῇ τοῦ λόγου υποστάσει ὀλικῶς θεωρουμένην»⁶². Στήν έρμηνεία αυτή ό όρος «φύσις» δηλώνει μέν τή φύση, αλλά έντός τοῦ πλαισίου μιᾶς συγκεκριμένης υποστάσεως, τῆς υποστάσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου, και στηρίζεται στό γεγονός ότι ό Κυρίλλος θεωροῦσε συνώνυμους τούς όρους «φύσις», «υπόστασις» και «πρόσωπον». Εἶναι ή φύση τοῦ Θεοῦ Λόγου, πού ένώνεται με τή σάρκα στην υπόσταση τοῦ Θεοῦ Λόγου.

3) Ή σχέση μεταξύ τῆς Χριστολογικῆς όρολογίας τοῦ Ἀπολιναρίου Λαοδικείας και τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας

Ἀναφέραμε ἤδη ότι οἱ αντίπαλοι τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, και συγκεκριμένα ό Θεοδώρητος Κύρου, δέν τον κατηγορησαν για τή χρήση τῆς φράσεως «μία φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένη». Τον κατηγορησαν όμως ότι εκφράζει γενικά τις απόψεις τοῦ Ἀπολιναρίου. Αυτό φαίνεται καθαρά στό έργο τοῦ Κυρίλλου Ἀπολογητικός ὑπέρ τῶν δώδεκα κεφαλαίων πρὸς τούς τῆς Ἀνατολῆς ἐπισκόπους⁶³ και συγκεκριμένα στην αντίρρησή τους για τον Γ' Ἀναθεματισμό τοῦ Κυρίλλου.

Ό Γ' ἀναθεματισμός τοῦ Κυρίλλου έχει ως έξῆς: «Εἴ τις ἐπὶ τοῦ ἐνός Χριστοῦ διαιρεῖ τὰς υποστάσεις μετὰ τήν ένωσιν, μόνη συνάπτων αὐτάς συναφεία τῇ κατὰ τήν ἀξίαν, ἤγουν αὐθεντία ἢ δυναστεία, και οὐχὶ δὴ μᾶλλον συνόδῳ τῇ καθ' ένωσιν φυσικήν, ἀνάθεμα ἔστω»⁶⁴. Ὡς αντίρρηση τῶν Ἀνατολικῶν ἐπισκόπων στον συγκεκριμένο ἀναθεματισμό ἀναφέρει ό άγιος Κύριλλος τὰ έξῆς: «πῶς οὖν ἐπιλαθόμενος τῶν ἑαυτοῦ, εἰς μίαν υπόστασιν συνάγει συγγέν τὰς φύσεις, φυσικήν τήν

62. Ίωάννου Δαμασκηνοῦ, Ἐκδοσις ἀκριβῆς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, III, 11, εκδ. Kotter, σ. 132, 39-44 (PG 94, 1025B).

63. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Ἀπολογητικός ὑπέρ τῶν δώδεκα κεφαλαίων πρὸς τούς τῆς Ἀνατολῆς ἐπισκόπους, PG 76, 325CD.

64. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Πρὸς Νεστόριον (17), PG 77, 120C.

θείαν ἔνωσιν ἀποκαλῶν; Καὶ τίς ποτε παραδέξεται φυσικὴν τὴν θείαν ἔνωσιν τοῦ μυστηρίου τῆς οἰκονομίας; Εἰ γὰρ φυσικὴ ἡ ἔνωσις, ποῦ ἡ χάρις; ποῦ τὸ θεῖον μυστήριον; Αἰ γὰρ φύσεις, ὡς δεδιδάγμεθα, ἅπαξ παρὰ τοῦ τάξαντος Θεοῦ παγεῖσαι, ἀνάγκης ἀκολουθία δουλεύουσιν ἢ καὶ ἔσται πάλιν κατὰ ἀνακύκλησιν, καὶ φύσεως ἀκολουθίαν τὸ τῆς οἰκονομίας χρῆμα κατὰ τὸν λῆρον, καὶ μυθώδη τῆς χιλιονταετηρίδος τοῦ δυσωνύμου Ἀπολιναρίου δόγματα;»⁶⁵. Πράγματι στὴ συγκεκριμένη περίπτωση δικαιολογημένα θὰ μπορούσαν οἱ Ἀνατολικοὶ νὰ κατηγορήσουν τὸν Κύριλλο ὅτι ἐκφράζει ἀπόψεις τοῦ Ἀπολιναρίου, καθὼς ἡ ἔκφραση «ἔνωσις φυσικὴ» εἶχε χρησιμοποιηθεῖ ἀπὸ αὐτὸν γιὰ νὰ ἐκφράσει τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἐνώθηκαν οἱ δύο φύσεις στὸν Χριστὸ ὥστε νὰ ἀποτελέσουν ἓνα πρόσωπο.

Συγκεκριμένα τὴν ἔκφραση αὐτὴ εἶχε χρησιμοποιήσει ὁ Ἀπολιναρίου γιὰ νὰ δείξει ὅτι ἡ ἀντίδοση τῶν ιδιωμάτων τῶν δύο φύσεων δὲν ἔλαβε χώρα στὸ πρόσωπο ἢ ὑπόσταση τοῦ Θεοῦ Λόγου, ἀλλὰ στὴ σύνθετη φύση: «ἤδη ἀφίσταται τὸ σῶμα τοῦ πλαστὸν εἶναι καὶ ἐν μορφῇ δούλου, ἀλλὰ δεδόξασται τῇ πρὸς ἄκτιστον ἐνώσει φυσικῇ καὶ κατ' αὐτὴν τὴν γέννησιν τὴν ἐκ τῆς παρθένου»⁶⁶. Ὅπως ἤδη ἀναφέραμε, ἡ ὅλη Χριστολογικὴ διδασκαλία τοῦ Ἀπολιναρίου σκοπὸ εἶχε νὰ ἀποφύγει τὴν ὑπαρξὴ δύο προσώπων ἢ ὑποστάσεων στὸν Χριστό. Αὐτὸ θεωροῦσε ὅτι ἦταν δυνατὸν νὰ ἐπιτευχθεῖ μόνον ἐὰν ἔλειπε ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη φύση τοῦ Χριστοῦ ὁ νοῦς, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὴν ἔδρα τῆς θελήσεως, ἢ ὁποῖα μὲ τὴ σειρά τῆς εἶναι τὸ κυριώτερο χαρακτηριστικὸ τοῦ προσώπου. Ἔτσι λοιπὸν μὲ τὸ νὰ προσδώσει στὸν Θεὸ Λόγο τὸν ρόλο τοῦ νοῦ, ἐπετύγχανε τὴν ὑπαρξὴ ἐνὸς προσώπου ἢ ὑποστάσεως στὸν Χριστό, καὶ αὐτὸ δὲν ἦταν ἄλλο ἀπὸ τὸ πρόσωπο ἢ τὴν ὑπόσταση τοῦ Θεοῦ Λόγου. Κεφαλαιώδους σημασίας γιὰ τὴ Χριστολογία τοῦ Ἀπολιναρίου εἶναι καὶ ἡ διδασκαλία περὶ ἀντιδόσεως τῶν ιδιωμάτων τῶν δύο φύσεων, ἢ ὁποῖα ὅμως ἦταν ἀδύνατον νὰ λαμβάνει χώρα στὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ Λόγου, διότι: «οὐ τὸ σῶμα οὖν συμπληρωτικὸν γέγονε τῆς θεϊκῆς ὑποστάσεως· ἀλλ' ὁ ἀληθῶς τέλειος καὶ τὸ ἀτελὲς ἐτελείωσεν, ὁ ἀπροσδεῆς τῇ προσδεομένῃ

65. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Ἀπολογητικὸς ὑπὲρ τῶν δώδεκα κεφαλαίων πρὸς τοὺς τῆς Ἀνατολῆς ἐπίσκοπους, PG 76, 325CD.

66. Ἀπολιναρίου, Πρὸς Φλαουϊανόν, fr. 148, ἐκδ. Lietzmann, σ. 246, 30-247, 2.

συνήλθε και συνηνώθη σαρκί, ό μηδενός χρείαν έχων έαυτόν έδωκε τῷ χρείαν έχοντι σώματι»⁶⁷. Για τόν Άπολινάριο δηλαδή οί δύο φύσεις δέν κατατείνουν σέ ένα πρόσωπο τό όποιο έχει όλα τά χαρακτηριστικά ιδιώματα και τῶν δύο φύσεων, αλλά σέ μία σύνθετη φύση. Μέ τή φράση «τῇ πρός άκτιστον ένώσει φυσική» έπομένως θέλει νά δηλώσει άκριβώς ότι οί δύο φύσεις κατατείνουν στή σύνθεση μιās φύσεως, στήν όποία λαμβάνει χώρα ή αντίδοση τῶν ιδιωμάτων («δεδοξάσται»). Ἡ έκφραση «ένωσις φυσική» δηλώνει λοιπόν σύνθετη φύση.

Γι' αὐτόν άκριβώς τόν λόγο οί Άνατολικοί έπίσκοποι κατηγοροῦν τόν Κύριλλο για σύγχυση τῶν δύο φύσεων όταν χρησιμοποιεῖ τή συγκεκριμένη έκφραση. Ἡ σύγχυση αὐτή εἶναι άποτέλεσμα συνθέσεως τῶν δύο φύσεων σέ μία. Καί άπαντά πρός αὐτούς ό Κύριλλος ότι σέ καμία περίπτωση δέν άποδέχεται σύγχυση τῶν δύο φύσεων στόν Χριστό, έπειδή ως Θεός παραμένει πάντοτε άναλλοίωτος και άτρεπτος, παρά τήν ένωσή του μέ τήν ανθρώπινη φύση⁶⁸. Έπισημαίνει άκόμη ότι για νά άποφευχθεῖ ή σύγχυση τῶν δύο φύσεων δέν άποτελεῖ λύση ή άποδοχή δύο προσώπων ή δύο υἱών στόν Χριστό, όπως δίδασχε ό Νεστόριος⁶⁹. Ὁ Νεστόριος δέν δεχόταν «άληθῆ ένωσιν» τῶν δύο φύσεων, αλλά «τό τῆς συναφείας άξίωμα», σύμφωνα μέ τό όποιο μεταξύ τῶν δύο φύσεων ύπάρχει ένότητα, αλλά μόνον ως πρός τήν άξία, τήν τιμή και τήν προσκύνηση⁷⁰. Ἡ έννοια αὐτή τῆς συναφείας ως ένότητας ως πρός τήν άξία και τήν τιμή δηλώνεται άπό τόν Νεστόριο μέ τή χρήση τοῦ ρήματος φορέω-ώ πού έχει τήν έννοια τοῦ μεταφέρω, βαστάζω⁷¹. Ὁ Θεός Λόγος μεταφέρει άπλώς τήν ανθρώπινη φύση και δέν ένώνεται μαζί της άληθινά. Ἡ ένότητα Θεοῦ και ανθρώπου περιορίζεται μόνον στήν κοινή προσκύνηση και αὐθεντία. Τό «κοινόν» όμως δέν σημαίνει όπωςδήποτε «έν», αλλά μπορεί νά σημαίνει δύο

67. Άπολινάριου, Ὅτι εἶς ό Χριστός, 9, έκδ. Lietzmann, σσ. 300, 20-301, 2 (PG 28, 128D-129A).

68. Κυρίλλου Άλεξανδρείας, Άπολογητικός ύπέρ τῶν δώδεκα κεφαλαίων πρός τοὺς τῆς Άνατολῆς έπισκόπους, PG 76, 328B.

69. Κυρίλλου Άλεξανδρείας, Άπολογητικός ύπέρ τῶν δώδεκα κεφαλαίων πρός τοὺς τῆς Άνατολῆς έπισκόπους, PG 76, 328BC.

70. Νεστορίου, Άποσπάσματα, IV, a, Nestoriana, σ. 354, 7-11.

71. Νεστορίου, Λόγος πρώτος κατά τοῦ «θεοτόκος», Nestoriana, σ. 262, 3-6.

ἢ καὶ περισσότερα ξεχωριστὰ μεταξύ τους πράγματα⁷². Ἔτσι λοιπὸν κοινὴ προσκύνηση καὶ αὐθεντία τῶν δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ, στὴ σκέψη τοῦ Νεστορίου, μὲ δεδομένο ὅτι «χωρίζει τὰς φύσεις», σημαίνει ὅτι δύο ἐντελῶς διαφορετικὰ καὶ ξεχωριστὰ μεταξύ τους πράγματα λαμβάνουν τὴν ἴδια τιμὴ καὶ προσκύνηση, χωρὶς ὅμως νὰ θεωροῦνται ὡς ἓνα.

Ἔτσι, ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας ἀποδέχεται τὸν χωρισμὸ τῶν φύσεων πρὶν ἀπὸ τὴν ἔνωση, μετὰ ἀπὸ τὴν ἔνωση ὅμως οἱ δύο φύσεις παρουσιάζονται ὡς ἓνα, χωρὶς νὰ χάνουν τὴν ἑτερότητά τους καὶ νὰ τρέπονται ἢ μία στὴν ἄλλη⁷³. Αὐτὸ ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι κατανοεὶ τὴν ἔνωση ὡς σύνθεση φύσεων, ὅπως ὁ Ἀπολινάριος Λαοδικείας. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ χρῆση τῆς ἐκφράσεως «ἔνωσις φυσική» δὲν ἔχει τὴν ἀπολιναρικὴ ἔννοια τοῦ σχηματισμοῦ μιᾶς σύνθετης φύσεως, ἀλλὰ σημαίνει τὴν «ἀληθῆ ἔνωσιν» σὲ ἀντιδιαστολὴ πρὸς «τὴν τῆς ἀξίας ἐνότητα», τὴν ὁποία δεχόταν ὁ Νεστόριος, τονίζοντας μάλιστα ὅτι πολλὰς φορὲς στὴν Ἁγία Γραφὴ οἱ λέξεις «φυσική» ἢ «φύσει» δὲν ἔχουν τὴν ἔννοια τῆς φύσεως, τῆς οὐσίας κάποιου πράγματος, ἀλλὰ τῆς ἀλήθειας⁷⁴. Ἔτσι, «ἔνωσις φυσική» σημαίνει «ἔνωσις ἀληθῆς» μὲ τὴν ἔννοια ὅτι οἱ δύο φύσεις ἐνώνονται πραγματικὰ σὲ ἓνα, χωρὶς ὅμως νὰ συγχέονται καὶ νὰ τρέπονται ἢ μία στὴν ἄλλη⁷⁵.

Ἀκόμη καὶ ἡ ἐναλλαγὴ τῶν ὄρων «ἔνωσις κατὰ φύσιν»⁷⁶ ἢ «ἔνωσις φυσική»⁷⁷ καὶ «ἔνωσις καθ' ὑπόστασιν»⁷⁸ στὴν τρίτη ἐπιστολὴ τοῦ Κυρίλλου Πρὸς Νεστόριον (17) ἔχει αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἔννοια τῆς ἀληθοῦς καὶ πραγματικῆς ἐνώσεως τῶν δύο φύσεων στὸν Χριστό, σὲ

72. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Ἀπολογητικὸς ὑπὲρ τῶν δώδεκα κεφαλαίων πρὸς τοὺς τῆς Ἀνατολῆς ἐπισκόπους, PG 76, 329A.

73. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Ἀπολογητικὸς ὑπὲρ τῶν δώδεκα κεφαλαίων πρὸς τοὺς τῆς Ἀνατολῆς ἐπισκόπους, PG 76, 329D-332A.

74. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Ἀπολογητικὸς ὑπὲρ τῶν δώδεκα κεφαλαίων πρὸς τοὺς τῆς Ἀνατολῆς ἐπισκόπους, PG 76, 332AB.

75. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Ἀπολογητικὸς ὑπὲρ τῶν δώδεκα κεφαλαίων πρὸς τοὺς τῆς Ἀνατολῆς ἐπισκόπους, PG 76, 332B.

76. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Πρὸς Νεστόριον (17), PG 77, 112B.

77. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Πρὸς Νεστόριον (17), PG 77, 112BC.

78. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Πρὸς Νεστόριον (17), PG 77, 109D. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Πρὸς Νεστόριον (17), PG 77, 112C. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Πρὸς Νεστόριον (17), PG 77, 117D. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Πρὸς Νεστόριον (17), PG 77, 120A.

ἀντιδιαστολή πρὸς τὴν «κατ' ἀξίαν» ἢ ἠθικὴ ἔνωση γιὰ τὴν ὁποία ὀμιλοῦσε ὁ Νεστόριος⁷⁹. Γιὰ μίαν ἀκόμη φορὰ δηλαδὴ θὰ πρέπει νὰ ἐπισημάνουμε τὴ στενὴ ἐννοιολογικὴ σχέση τὴν ὁποία ἔχουν οἱ ὄροι «φύσις», «ὑπόστασις» καὶ «πρόσωπον» στὴ σκέψη τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, μὲ τὴν ἔννοια ὅτι τὴ φύση κατανοοῦσε πάντοτε στὸ πλαίσιο συγκεκριμένου προσώπου. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο κατανοοῦσε τὴ φύση καὶ ὁ Ἀπολινάριος Λαοδικεῖας, μὲ μόνη διαφορὰ ὅτι δὲν μπορούσε νὰ δεχθεῖ δύο φύσεις ἐντὸς τοῦ ἴδιου προσώπου. Γιὰ νὰ καταλήξει στὴν ἐνότητα τοῦ προσώπου ἐπομένως, ἔθετε ὡς προϋπόθεση τὴν ἐνότητα τῶν φύσεων, ἢ ὁποία θὰ ἐπετυγχάνετο, κατὰ τὴ γνώμη του, μόνον μὲ τὴν ὑπαρξὴ μιᾶς σύνθετης φύσεως. Ἀντιθέτως, ὁ Κύριλλος δὲν θέτει καμμία τέτοια προϋπόθεση γιὰ τὴν ἐνότητα τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ σύνθεση τῶν δύο φύσεων στὸν Ἀπολινάριο συνδέεται, ὅπως ἐπισημάνουμε, μὲ τὴν ἀντικατάσταση στὸν Χριστὸ τοῦ ἀνθρώπινου νοῦ ἀπὸ τὸν Θεὸ Λόγο. Ἡ σύνθετη φύση τοῦ Χριστοῦ προκύπτει ἀπὸ τὴν ἔνωση τέλειαις θείας φύσεως μὲ ἀτελεῖ ἀνθρώπινη φύση. Αὐτὸ σὲ καμμία περίπτωση δὲν τὸ δέχεται ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, ὁ ὁποῖος ἐπισημαίνει στὴν πρώτη ἐπιστολὴ του Πρὸς Σούκενσον (45), ἀπαντώντας στὴν ἐναντίον του κατηγορία γιὰ Ἀπολιναρισμὸ: «Ἐπειδὴ δὲ τινες ἐπιπλέκουσιν ἡμῖν τὰς Ἀπολιναρίου δόξας, καὶ φασιν ὅτι, *Εἰ ἓνα λέγετε καθ' ἔνωσιν ἀκριβῆ καὶ συγκεκριμένην Υἱόν, τὸν ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγον ἐνανθρωπήσαντα καὶ σεσαρκωμένον, τάχα που κάκεινο φαντάζεσθαι καὶ φρονεῖν ἐγνώκατε, ὅτι σύγκρασις, ἦτοι σύγχυσις, ἢ φυρμὸς γέγονε τοῦ Λόγου πρὸς τὸ σῶμα, ἢ γουν τοῦ σώματος εἰς φύσιν θεότητος μεταβολή. Ταύτη τοι, καὶ μάλα ἐμφρόνως ἡμεῖς ἀποκρουόμενοι τὴν συκοφαντίαν, φαμέν, ὅτι ὁ ἐκ Θεοῦ Πατρὸς Λόγος, ἀπερινοήτως τε καὶ ὡς οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, ἤγνωσεν ἑαυτῷ σῶμα ἐμψυχωμένον, ψυχῇ νοερᾷ, καὶ προῆλθεν ἄνθρωπος ἐκ γυναικός, οὐ μεταβολὴ φύσεως καθ' ἡμᾶς γεγονώς»⁸⁰. Ὅπως ἔχουμε κάνει λόγο καὶ ἄλλοῦ ὁ Ἀπολινάριος ἀναφερόμενος στὴ μίαν φύση τοῦ Χριστοῦ ἐκτὸς ἀπὸ «σύνθετον» τὴν χαρακτηρίζει καὶ «σύγκρατον»⁸¹. Ἡ σύγκραση*

79. Βλ. Ἀ. Θεοδώρου, ὁ.π. σημ. 40, σσ. 54-55.

80. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, Πρὸς Σούκενσον α' (45), PG 77, 232AB.

81. Ἀπολιναρίου, Περὶ σαρκώσεως ἢ Εἰς τὴν παράδοσιν τῆς ἀποτάξεως καὶ τῆς πί-

ὅμως αὐτὴ γιὰ τὸν Ἀπολινάριο δὲν σημαίνει σὲ καμμία περίπτωση σύγχυση καὶ φυρμό, καθὼς εἶναι παρόμοια μὲ τὴ σύγκραση σώματος καὶ ψυχῆς γιὰ τὸν ἀπαρτισμὸ τοῦ ἀνθρώπου⁸². Ὁ ὅρος «σύγκρασις», ὅπως καὶ οἱ ὅροι «μίξις», «κρᾶσις», δηλώνουν ἔνωση δύο στοιχείων χωρὶς ἀπώλεια τῶν ιδιοτήτων τους, σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν ὅρο «σύγχυσις», ὁ ὁποῖος δηλώνει ὅτι ἀπὸ τὴν ἔνωση δύο στοιχείων προκύπτει ἕνα τρίτο, στὸ ὁποῖο δὲν ὑπάρχουν οἱ ιδιότητες τῶν δύο ἄλλων⁸³.

Οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ παραπάνω κείμενο, θεωροῦν ὅτι ὁ Ἀπολινάριος ἀναφερόμενος σὲ σύγκραση ἐννοεῖ σύγχυση καὶ φυρμό. Γιὰ νὰ ἀποκλείσει πάντως ὁποιαδήποτε ὑπόνοια περὶ υἱοθετήσεως ἀπολιναρικῶν ἐννοιῶν, διευκρινίζει ὅτι ὁ ἴδιος δέχεται τὴν ὑπαρξὴ ἀνθρώπινου νοῦ στὸν Χριστό. Εἶναι πάντως χαρακτηριστικὸ ὅτι γιὰ νὰ δείξει τὸν τρόπο τῆς ἐνώσεως τῶν δύο φύσεων στὸ ἕνα πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, ὁ Κύριλλος χρησιμοποιεῖ λίγο παρακάτω στὴν ἴδια ἐπιστολὴ τὸ ἴδιο παράδειγμα μὲ τὸν Ἀπολινάριο, αὐτὸ δηλαδὴ τῆς ἐνώσεως τῆς ψυχῆς μὲ τὸ σῶμα γιὰ τὸν ἀπαρτισμὸ τοῦ ἀνθρώπου⁸⁴. Ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας δὲν ἀπορρίπτει τὸν ὅρο «σύνθεσις» ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἔνωση τῶν δύο φύσεων στὸν Χριστό, ἢ διαφορὰ του ὅμως ἀπὸ τὸν Ἀπολινάριο εἶναι ὅτι δὲν ἀναφέρεται σὲ σύνθετη φύση, ἀλλὰ οὐσιαστικὰ σὲ σύνθετο πρόσωπο, ἂν καὶ δὲν χρησιμοποιεῖ τὸν συγκεκριμένο ὅρο⁸⁵.

στεως, fr. 9, ἐκδ. Lietzmann, σ. 206, 26-28. Πρβλ. Ἀπολιναρίου, *Πρὸς Πέτρον*, fr. 149, ἐκδ. Lietzmann, σ. 247, 14-15.

82. Ἀπολιναρίου, *Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ ἐνότητος τοῦ σώματος πρὸς τὴ θεότητα*, 5, ἐκδ. Lietzmann, σ. 187, 5-14. Πρβλ. Ἀπολιναρίου, *Περὶ πίστεως καὶ σαρκώσεως*, 7, ἐκδ. Lietzmann, σ. 199, 23-27.

83. Ἡλ. Μουτσούλα, *Ἡ Σάρκωσις τοῦ Λόγου καὶ ἡ θέωσις τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴν διδασκαλίαν Γρηγορίου τοῦ Νύσσης*, Ἀθῆναι 1965, σ. 143 (ὑποσ. 2). Πρβλ. H. A. Wolfson, "Philosophical Implications of Arianism and Apollinarianism", *Dumbarton Oaks Papers* 12 (1958), σ. 26. Πρβλ. Γ. Φλορόφσκι, *Οἱ Ἀνατολικοὶ Πατέρες τοῦ τετάρτου αἰῶνα*, μτφρ. Παναγιώτου Κ. Πάλλη, Θεσσαλονίκη 1991, σσ. 206-207.

84. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, *Πρὸς Σούκενσον α' (45)*, PG 77, 232D-233A. Βλ. καὶ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, *Πρὸς Σούκενσον β' (46)*, PG 77, 245AB. Βλ. καὶ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, *Ἀπολογητικὸς ὑπὲρ τῶν δώδεκα κεφαλαίων πρὸς τοὺς τῆς Ἀνατολῆς ἐπισκόπους*, PG 76, 352D-353A.

85. Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, *Ἀπολογητικὸς ὑπὲρ τῶν δώδεκα κεφαλαίων πρὸς τοὺς τῆς Ἀνατολῆς ἐπισκόπους*, PG 76, 352CD.

Συμπεράσματα

Συνοψίζοντας όσα αναφέραμε για τη σχέση της όρολογίας του αγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας πρὸς τὴν ἀντίστοιχη τοῦ Ἀπολιναρίου Λαοδικείας, μποροῦμε νὰ ἐπισημάνουμε τὰ ἑξῆς:

1. Ἡ φράση «μία φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένη», ἂν καὶ ἔχει αἰρετική προέλευση, μὲ τὴ γραφίδα τοῦ αγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας προσλαμβάνει ὀρθόδοξο περιεχόμενο. Ἐνῶ γιὰ τὸν Ἀπολινάριο ἀποτελεῖ δήλωση τῆς κολοβωμένης ἀνθρωπίνης φύσεως τοῦ Χριστοῦ (σῶμα καὶ ἄλογη ψυχή), γιὰ τὸν ἅγιο Κύριλλο σημαίνει τὸ ἀκριβῶς ἀντίθετο, δηλαδὴ ὑπαρξὴ δύο τέλειων φύσεων στὸν Χριστό. Ἐκλαμβάνει δηλαδὴ τὴ λέξη «σεσαρκωμένη» ὡς σημαίνουσα πλήρη ἀνθρώπινη φύση (σῶμα καὶ ψυχή), ἔννοια μὲ τὴν ὁποία πολλὲς φορὲς παρουσιάζεται ὁ ὄρος «σάρξ» στὴν Ἁγία Γραφή.

2. Τὴν ἴδια φράση ὁ ἅγιος Κύριλλος ἐκτὸς ἀπὸ δήλωση τῆς τελειότητας καὶ πληρότητας τῶν δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ τὴν ἐκλαμβάνει καὶ ὡς δήλωση ἑνὸς προσώπου ἢ μιᾶς ὑποστάσεως στὸν Χριστό. Ἐκλαμβάνει δηλαδὴ τὴ φράση «μία φύσις» ὡς σημαίνουσα «μία ὑπόστασις» ἢ «ἐν πρόσωπον». Στὴ σκέψη τοῦ αγίου Κυρίλλου «φύσις», «ὑπόστασις» καὶ «πρόσωπον» εἶναι σχεδὸν συνώνυμα, μὲ τὴν ἔννοια ὅτι τὴ φύση τὴ θεωρεῖ πάντοτε ἐντὸς ἑνὸς συγκεκριμένου προσώπου ἢ ὑποστάσεως. Τὸ ἴδιο θεωρεῖ καὶ ὁ Ἀπολινάριος μὲ μόνη διαφορὰ ὅτι γιὰ νὰ φθάσει στὸ ἕνα πρόσωπο πρέπει πρῶτα νὰ ἐξασφαλίσει καὶ μία φύση, πρᾶγμα τὸ ὁποῖο ἐπιτυγχάνει εἰσάγοντας μία σύνθετη φύση στὸν Χριστό. Σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν Κύριλλο κάνει σαφῆ διάκριση τῶν ὄρων «φύσις» καὶ «ὑπόστασις» ἢ «πρόσωπον» καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἀποδεχθεῖ τὴν ὑπαρξὴ δύο φύσεων σὲ μία ὑπόσταση ἢ πρόσωπο.

3. Τὴν ἔννοια τῆς συνθέσεως δὲν τὴν ἀπορρίπτει πλήρως ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, ἀπλῶς τῆς ἀλλάζει τὸ περιεχόμενο. Ἔτσι, ἐνῶ ἡ σύνθεση στὸν Ἀπολινάριο καταλήγει σὲ σύνθετη φύση, στὸν Κύριλλο καταλήγει σὲ σύνθετο πρόσωπο ἢ ὑπόσταση. Σύνθετη ἢ σύγκρατη φύση γιὰ τὸν Κύριλλο σημαίνει οὐσιαστικὰ σύγχυση καὶ φυρμὸ τῶν δύο φύσεων, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν τροπὴ καὶ ἀλλοίωση τῶν δύο φύσεων. Ὁ ἴδιος ὁ Ἀπολινάριος πάντως ἀρνεῖται κάθε ἔννοια σύγχυσεως ἢ φυρμοῦ, καὶ μάλιστα χρησιμοποιοῦ τὸν ὄρο «σύγκρατη φύσις» γιὰ νὰ τὸ ἀποδείξει.

4. Τέλος, ο Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, θέλοντας νὰ ἀποποιηθεῖ τὶς ἐναντίον του κατηγορίες ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους του γιὰ ἔκπτωσή του στὸν Ἀπολιναρισμό, ἀπορρίπτει τὴ βασικὴ διδασκαλία τοῦ Ἀπολιναρίου, δηλαδὴ τὴν ἀντικατάσταση τοῦ ἀνθρώπινου νοῦ ἀπὸ τὸν Θεὸ Λόγο στὸν Χριστό. Ἡ διδασκαλία αὐτὴ εἶχε χρησιμοποιηθεῖ ἀπὸ τὸν Ἀπολινάριο γιὰ νὰ ἐξηγήσει τὴν ὑπαρξὴ ἐνὸς προσώπου ἢ ὑποστάσεως στὸν Χριστό, μὲ βάση τὶς ἀρχές ὅτι α) δὲν μποροῦν νὰ συνυπάρχουν δύο νοερὰ καὶ θελητικὰ σὲ ἓνα ὑποκείμενο καὶ β) ὅτι κύριο χαρακτηριστικὸ τοῦ προσώπου εἶναι ἡ θέληση. Ἔτσι καταλήγει στὴν ὑπαρξὴ ἐνὸς προσώπου, τὸ ὁποῖο δὲν μπορεῖ νὰ δεχθεῖ καμμία προσθήκη ἢ σύνθεση, τὸ πρόσωπο τοῦ Θεοῦ Λόγου, γι' αὐτὸ καὶ ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ἀντίδοση τῶν ιδιωμάτων λαμβάνει χώρα στὴ σύνθετη φύση καὶ ὄχι στὴν ὑπόσταση τοῦ Θεοῦ Λόγου. Ἀντιθέτως, ὁ Κύριλλος δέχεται ὅτι ἡ ἀντίδοση τῶν ιδιωμάτων γίνεται στὴν ὑπόσταση τοῦ Θεοῦ Λόγου, τὴν ὁποία, ἂν καὶ ὄχι ἀνοικτὰ, θεωρεῖ σύνθετη.

Παρατηροῦμε ἐπομένως ὅτι ὁ ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας κατορθώνει νὰ κάνει κάτι τὸ ὁποῖο θεωρεῖται ἀδιανόητο: νὰ παίρνει, πολλὲς φορὲς ἐν ἀγνοίᾳ του, αἰρετικὴ ὀρολογία καὶ νὰ τὴν προσαρμόζει στὰ ὀρθόδοξα δεδομένα. Δὲν μπόρεσε ὅμως νὰ πείσει τοὺς ἀντιπάλους του, κυρίως διότι ἀνῆκαν σὲ ἄλλη θεολογικὴ σχολὴ καὶ ἐκκινουσαν ἀπὸ διαφορετικὲς προϋποθέσεις. Τόσο αὐτὸς ὅσο καὶ ὁ Ἀπολινάριος ἀνῆκαν θεολογικὰ στὴν Ἀλεξανδρινὴ σχολὴ καὶ ἦταν λογικὸ νὰ χρησιμοποιοῦν τὴν ἴδια ὀρολογία. Ἀπλῶς τὴν κατανοοῦν διαφορετικὰ καὶ ὁ μὲν Ἀπολινάριος ὀδηγεῖται στὴν αἵρεση, ὁ δὲ Κύριλλος γίνεται ὑπέρμαχος τῆς Ὀρθοδοξίας.

SUMMARY

“One nature of God the Word incarnate”:The Apollinarian terminology in the light of the Cyrillian Christology

By Nektarios Koutsouroumpas, *Phd in Theology*

Cyril of Alexandria unknowingly used terminology, which was derived from the literature of Apollinaris of Laodicea. It came to his hands under the name of the literature of Fathers of Church. Such a term as the phrase “a nature of God the Word incarnate” could only have been accepted by both the Chalcedonians and the non-Chalcedonians under different readings of the Cyrillian Christology. This is largely due to the fact that there is no clear disassociation of the terms “nature”, “hypostasis” and “person” in Cyrillian thought. Apollinaris of Laodicea completely set these concepts apart supporting his view that God the Word has received imperfect human nature in which he plays the role of the human mind. On the contrary, in the Cyrillian theology this phrase demonstrates the union of two perfect natures in the person of God the Word. Cyril of Alexandria was accused by his opponents as an Apollinarian, mainly because he uses the term “natural union”, which was attributed to Apollinaris.

Therefore, both Apollinaris and Cyril start from completely different theological conditions and try to reach different theological conclusions. Apollinaris begins from the Aristotelian assumption that “two perfect things cannot be one” leading to the synthesis of one nature by the union of the perfect divine nature with the incomplete human nature. On the contrary, Cyril starts from the true union of two perfect natures and concludes to the synthesis of “prosopon” who is no other than the Word of God. Cyril manages to interpret heretical terminology in an orthodox way.